

**Perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta
yhteisvanhemmuuden kontekstissa**

Heidi Hokkanen

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Monografiamuotoinen

Kevätlukukausi 2023

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hokkanen, Heidi. 2023. Perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 68 sivua.

Varhaisen tuen ja palveluiden lapsi- ja perhetyön perheammattilaiset työskentelevät erilaisissa moniammatillisissa verkostoissa, joissa päätöksien perusteluina on lapsen etu. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta ja siitä, mistä tekijöistä lapsen etu muodostuu. Tutkimuksessa perheammattilaiset tarkastelivat lapsen etua yhteisvanhemmuuden näkökulmasta. Tutkimuksia perheammattilaisten näkemyksistä lapsen edusta ja sen toteutumisesta on Suomessa toistaiseksi vähän.

Tutkimuksen aineisto koostui Suomen Akatemian rahoittamasta ”Yhteisvanhemmuuteen oppimassa: Vertaileva pitkittäistutkimus yhteisvanhemmuuden rakentumisesta vanhemmuuteen siirtymävaiheessa (CobaGloba)” -tutkimushankkeen fokusryhmähaastatteluista. Näihin haastatteluihin osallistui perheammattilaisia, jotka työskentelivät aineiston keruun aikana perhekeskuksissa ja avoimissa perheiden kohtaamispaikoissa neljässä suuressa kaupungissa Suomessa. Fokusryhmähaastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina Microsoft Teams -sovelluksen välityksellä marras-joulukuussa 2020. Tutkimuksen aineisto koostui viidestä fokusryhmähaastattelusta, joihin osallistui 21 perheammattilaista eri ammattiryhmistä. Haastatteluaineisto analysoitiin laadullisen teoriasidonnaisen sisällönanalyysin menetelmin.

Tutkimus osoitti, että yhteisvanhemmuuden kontekstissa lapsen etu näyttyi perheammattilaisille konkreettisina tekijöinä lapsen arjessa sekä vanhempien kykynä toimia lapsen edun mukaisesti omassa vanhemmuudessaan. Näkemykseen lapsen edusta liittyi myös se, että lapsen tarpeiden nähtiin olevan perheen ulkopuolisten palveluiden keskiössä. Tutkimustulokset vahvistivat aiempien tutkimustulosten mukaista käsitystä lapsen edun käsitteen monitahoisuu-

desta ja tapauskohtaisuudesta. Lapsen etu liittyi myös perheammattilaisten työkuvaan, jossa työn keskipisteenä oli perhe ja perheen hyvinvoinnin tukeminen sekä vanhempien tukeminen yhteisvanhemmuuteen.

Asiasanat: lapsen etu, perheammattilaiset, lapsikäsitys, yhteisvanhemmuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
1 JOHDANTO.....	6
2 MONITAHOINEN LAPSEN ETU	8
2.1 Lainsäädäntö kehyksenä lapsen edun käsitteelle	8
2.1.1 Lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksen puitteissa	8
2.1.2 Kansallinen lainsäädäntö ja lapsen oikeuksien sopimus.....	10
2.1.3 Lapsen edun määrittelyyn vaikuttaa lakien lisäksi tapauskohtaisuus.....	11
2.2 Lapsikeskeinen lapsikäsitys lapsen edun taustalla.....	13
2.3 Perheammattilaiset lapsen edun toteutumista edistämässä.....	15
2.4.1 Perheammattilaiset ja perhekeskukset	15
2.4.2 Perheammattilaiset, moniammatillinen yhteistyö ja lapsen etu ...	18
2.4 Yhteisvanhemmuus lapsen edun perustana.....	20
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE.....	23
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
4.1 Tutkimuskonteksti.....	24
4.2 Tutkimukseen osallistujat.....	24
4.3 Tutkimusaineiston keruu.....	25
4.4 Aineiston analyysi	29
4.5 Eettiset ratkaisut.....	34
5 TULOKSET.....	37
5.1 Lapsen edun mukainen vanhemmuus	37
5.2 Lapsen edun toteutuminen perheen arjessa	40
5.3 Lapsi palveluiden keskiössä.....	44

6	POHDINTA.....	46
6.1	Lapsen edun monitahoisuus perheammattilaisten työssä.....	46
6.2	Yhteisvanhemmuus lapsen etua toteuttamassa	48
6.3	Luotettavuus.....	52
6.4	Jatkotutkimukset ja käytännön sovellukset	56
	LÄHTEET	58
	LIITTEET.....	67

1 JOHDANTO

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen kolmannen artiklan mukaisesti kaikessa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia tai lapsiryhmää, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Lapsen oikeuksien sopimus, LOS, 1994; Unisef, 2023). Niinpä aikuisten tekemät valinnat ja päätökset vaikuttavat lasten mahdollisuuksiin ja hyvinvointiin nyt ja tulevaisuudessa.

Lapsen edun ensisijaisuus on määritelty tärkeimmäksi lakeja määrittäväksi tekijäksi (Hakalehto, 2016, 36; Kurki-Suonio, 2000). Lapsen etua on tarkasteltu paljonkin aiemmissa sekä kansainvälisissä että suomalaisissa tutkimuksissa (ks. esimerkiksi Kitterød & Lidén, 2021; Kurki-Suonio, 2000; Linnanmäki, 2019; Nielsen 2017), jolloin tutkimuskohteena on ollut etenkin lapsen etu suhteessa juridisiin päätöksiin sekä erilaiset vanhemmuuden interventiot esimerkiksi erotilanteissa. Tutkimukset siitä, mitä lapsen edulla tarkoitetaan moniammatillisissa verkostoissa, on hyvin vähäistä.

Pro gradu -tutkimukseni taustalla on oma kiinnostukseni käsitettä ”lapsen etu” kohtaan sekä omat kokemukseni varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen moniammatillisista verkostoista. Omassa työssäni varhaiskasvatuksen erityisopettajana olen usein jäsenenä moniammatillisissa verkostoissa, joissa päätöksiä tehdään perustelemalla niitä lapsen edun ensisijaisuudella, mutta mitä käsitteellä lopulta tarkoitetaan ja onko sille olemassa selkiytynyttä, kaikille moniammatillisen verkoston jäsenille yhteistä määritelmää?

Pro gradu -tutkimukseni kytkeytyy Jyväskylän yliopistossa vuonna 2019 alkaneeseen Suomen Akatemian rahoittamaan pitkäaistutkimukseen, ”Yhteisvanhemmuuteen oppimassa: Vertaileva pitkäaistutkimus yhteisvanhemmuuden rakentumisesta vanhemmuuteen siirtymävaiheessa (CobaGloba)”. Tutki-

mushanke tarjoaa ajankohtaista tietoa huoltajien ja perheammattilaisten näkemyksistä ja kokemuksista vanhemmuuteen ja tasa-arvoiseen työnjakoon liittyen (CopaGloba, 2021).

Pro gradu -tutkimuksessa kiinnostuksen kohteenani on tarkastella CopaGloba -tutkimushankkeen fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden varhaisen lapsi- ja perhetyön ammattilaisten näkemyksiä siitä, mitä on lapsen etu. Sosiaali-, terveys- sekä opetustoimen perheammattilaiset toimivat yhteisissä verkostoissa, joissa toiminnan kohde on lapsi. Tällöin eri toimijoilla tulisi olla yhtenäiset näkemykset siitä, mikä on eri päätöksissä ja toimissa lapsen kannalta parasta. Moniammatillisen verkoston yhtenäiseen tavoitteeseen pääsemisen edellytys on käsitteiden yhdenmukaisuus. Pro gradu -tutkimuksessani olen kiinnostunut tutkimaan varhaisen tuen ja palveluiden parissa työskentelevien perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta.

2 MONITAHOINEN LAPSEN ETU

Jaakkolan (2016) mukaan lasten asemaan ja lapsikeskeisen ajattelun yleistymiseen vaikuttaa olennaisesti kansainväliset lasten oikeuksia määrittävät sopimukset, joilla on yhteiskunnassa tärkeä vaikutus poliittisesti, juridisesti ja asenteellisesti. Lasten oikeuksia määrittävillä sopimuksilla ohjataan lasten aseman ja hyvinvointipoliittisen ajattelun kehittymistä useimpien länsimaisten yhteiskuntien lapsi- ja perhepolitiikassa. (s. 117) Lapsen edun ensisijaisuuden tuleekin olla tärkein periaate lasta koskevia lakeja laadittaessa ja toimeenpantaessa (Kurki-Suonio, 2000). Pajulammen (2014) mukaan lapsen edun ensisijaisuuden korostamisella halutaan ohjata ja painottaa lasten oikeuksien ja lapsikeskeisyyden huomioimisen merkitystä kaikissa viranomaistoiminnoissa (s. 184).

Lapsen edun käsitettä ja sen ensisijaisuutta on tutkittu aiemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa etenkin silloin, kun on kyse juridisista päätöksistä tai interventioista, joissa tarkastellaan ja pyritään parantamaan vanhemmuutta eron jälkeen (Kitterød & Lidén, 2021; Nielsen, 2017; Torres Perea, 2021). Myös Suomessa lapsen edun käsitteen tarkastelu liittyy usein käsitteen huomiointiin ja tarkasteluun huoltajuutta koskevissa juridisissa päätöksissä (Pajulampi, 2014, s. 183). Maljan ym. (2019) mukaan lapsen edun ensisijaisuus tulee usein esille, kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta, tehdään lastensuojelullisia toimenpiteitä, tai kun kysymyksessä on päätökset, jotka vaikuttavat lapsen hyvinvointiin, asumisjärjestelyihin tai osallistumiseen. Nämä seikat ovat myös lastensuojelun keskeisiä periaatteita, jossa tavoitteena on toimia lapsen edun mukaisesti. (s. 13)

2.1 Lainsäädäntö kehyksenä lapsen edun käsitteelle

2.1.1 Lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksen puitteissa

Lapsen edun ensisijaisuus liittyy olennaisesti Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen (Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 21). Sopimuksen

mukaan kaikissa lasta koskevissa toimissa on otettava huomioon lapsen etu (Linnanmäki, 2021, s. 276). Lapsen oikeuksien sopimuksen peruskirjan tarkoituksena on edistää lasten asemaa ja toimia lasten hyväksi tehtävän työn välineenä niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla (LOS, 1994). Lapsen oikeuksista ja siten lapsen edun ensisijaisuudesta säädetään Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59–60/1991; LOS) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 85–86/1998; EIS) lisäksi kansallisissa laeissa (Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 21). Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus onkin Suomessa lapsen ihmisoikeuksiin liittyvä tärkein oikeudellisesti sitova ja kansallisia lakeja määrittävä asiakirja (Hakalehto, 2016, s. 36; Pajulampi, 2014, s. 164).

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva kansainvälinen ihmisoikeussopimus, joka on solmittu vuonna 1989 (LOS, 1994; Unisef, 2023). Suomessa sopimus tuli voimaan lakina vuonna 1991 (Hakalehto, 2018, s. 17). Lapsen oikeuksien sopimuksessa tuodaan esille lapsinäkökulma sekä määritellään lasten oikeudet suojeluun ja osallisuuteen (LOS, 1994; Unisef, 2023). Lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohtana on, että sopimusta soveltamalla voidaan päästä mahdollisimman lähelle tulkintaa lapsen edusta, jolloin lapsen edun toteutumisessa on kysymys kaikkien lapselle sopimuksen mukaan kuuluvien ihmisoikeuksien toteuttamisesta (Hakalehto, 2018, s. 51).

Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmatta artiklaa voidaan Hakalehdon (2018) mukaan kuvata sateenvarjoartiklaksi, koska sen alle asettuvat kaikki muut sopimuksessa turvatut oikeudet, jolloin lapsen etu voidaan määritellä kaikkien sopimuksessa esiintyvien lapsen oikeuksien summana (s. 51). Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohtana on myös lapsen edun ensisijaisuus lasta koskevissa toimissa (Pajulampi, 2014, s. 184). Lasten oikeuksien sopimuksen pääkohtana on lapsen oikeus syrjimättömyyteen, lapsen edun ensisijaisuuden huomioiminen, oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymi-

seen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen häntä koskevassa päätöksenteossa (Unisef, 2023). Nämä samat seikat ovat myös Suomen kansallisen lapsistrategian 2021 lähtökohtia (Valtioneuvosto, VN, 2021, s. 14).

Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen etu kuvataan kolmitasoiseksi (Hakalehto, 2018, s. 51). Lapsen etu näyttäytyy aineellisena suoraan sovellettavana oikeutena, jonka toteutumista voidaan arvioida tuomioistuimessa (Hakalehto, 2018, 51; Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2020, s. 6). Tällöin lapsen etu tulee huomioida ensisijaisesti jo lakeja säädettäessä (Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2020, s. 6; Torres Perea, 2021). Lapsen etu on myös tulkinnallinen ja perustavanlaatuisen oikeusperiaate, jossa lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit ohjaavat kansallista lainsäädäntöä tulkinnanvaraisissa tapauksissa (Hakalehto, 2018, s. 51). Tulkintaperustaisuus edellyttää, että lakeja tulkitaan niin, että ne parhaiten ja tehokkaimmin toteuttavat lapsen etua (Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2020, s. 6). Lapsen etu on nähtävissä myös menettelysääntönä, jolloin lapsen etua määriteltäessä on tuotava esiin seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet lapsen edun määrittelyyn kussakin tilanteessa (Hakalehto, 2018, s. 51).

Lapsen oikeuksien sopimuksen merkitys näyttäytyy lapsinäkökulman esiintuomisella tilanteissa ja päätöksissä, joilla on vaikutuksia lapsen elämään (LOS, 1994). Hakalehdon (2016) mukaan sopimuksen tavoitteena on turvata niin lasten perusoikeuksien kuin muidenkin sopimuksessa mainittujen oikeuksien toteutuminen kaikissa lapsen kasvuympäristöissä. Lapsen kasvuympäristöön voi kuulua perheen lisäksi esimerkiksi päiväkotia, koulu, terveydenhuolto, lastensuojelu tai tuomioistuin. (s. 36)

2.1.2 Kansallinen lainsäädäntö ja lapsen oikeuksien sopimus

Suomen perustuslaki (PeL, 731/1991) pohjautuu kansainväliseen Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimukseen (Hakalehto & Toivonen, 2021, s. 21). Lapsen oikeuksien sopimuksen kolmas artikla edellyttää, että kaikessa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai

lainsäädäntöelimien toimenpiteissä ja päätöksissä, jotka koskevat lapsia tai lapsiryhmää, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Hakalehto, 2018, s. 50; LOS, 1994; Unisef, 2023).

Suomen kansallisessa lainsäädännössä lapsen etua tarkastellaan perustuslain (PeL 2: 6§, 7§) lisäksi muussa kansallisessa lainsäädännössä, esimerkiksi lastensuojelulaissa (LL 1: 4§), laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (LHL 1: 1§, 2§, 4§), perusopetuslaissa (PerOpL 1: 3a§, 4: 17§) ja varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 2: 4§). Maljan ym. (2019) mukaan lainsäädännön tarkoituksena on edistää lapsen kasvua ja kehitystä mahdollisimman suotuisalla ja monipuolisella tavalla. Sosiaali-, terveys- ja opetustoimen yhteisissä monialaisissa verkostoissa käsite ”lapsen etu” onkin usein esillä, kun tarkoituksena on tehdä lasta koskevia päätöksiä, tai päätökset vaikuttavat toiminnan järjestämiseen. (s. 13) Lasten oikeudet ja lasten edun ensisijaisuus käsitteinä ovat hyvin päätöksentekoon osallistuvien ammattilaisten tiedossa (Kitterød & Lidén, 2021; Torres Perea, 2021).

2.1.3 Lapsen edun määrittelyyn vaikuttaa lakien lisäksi tapauskohtaisuus

Lapsen edun käsitteeseen liittyy velvoittavan, lainsäädännöllisen määritelmän lisäksi yksittäiset ja tilannekohtaiset ratkaisut sekä tuomiopäätökset, jolloin lapsen edun käsite on avoin ja se määritellään aina tapauskohtaisesti (Hakalehto, 2018, s. 52; Linnanmäki, 2019, s. 82). Päätöksenteossa lapsen edun käsitteelle ei siten ole olemassa selkeitä ja todennettavissa olevia sekä kaikissa tilanteissa toimivia menettelytapoja (Torres Perea, 2021). Hakalehdon (2018) mukaan lapsen edun määritelmä onkin epämääräinen ja tulkinnanvarainen (s. 52). Suomessa lapsiasiainvaltuutettu on myös kiinnittänyt huomiota siihen, että lapsen edun käsite on määritelty päätöksentekoprosesseissa ylimalkaisesti eikä käsitteen sitovuuden velvoittavuutta ole huomioitu riittävästi (Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2020, s. 6).

Lapsen edun käsitteen monitahoisuus sekä tapauskohtaisuus tulee esille useimmiten, kun on kyse vanhempien eroprosessiin liittyvistä juridisista päätöksistä, kuten huoltajuus- ja asumisjärjestelyistä (Kitterød & Lidén, 2021; Nielsen,

2017; Torres Perea, 2021). Näissä tilanteissa lapsen edun määrittely on moniselitteistä ja aikaa vievää, sillä taustatyö esimerkiksi huoltajuuteen liittyvissä seikoissa edellyttää lapsen ja monenlaisten perheiden erilaisten elämäntilanteiden monipuolista huomiointia ja riittävän tiedon keräämistä (Autonen-Vaaraniemi, 2019; Torres Perea, 2021). Lapsen edun monipuolisessa huomiointissa on kiinnitettävä huomiota myös lapsen kasvuympäristöön sekä vanhempiin ja heidän hyvinvointiinsa (Torres Perea, 2021). Lapsen edun käsitteen monitahoisuus sekä kasvuympäristön monenlaiset tilanteet liittyvät Nylundin (2021) mukaan myös siihen, että lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia (s. 329).

Lainsäädäntöön liittyviä tekijöitä tulee tarkastella myös kulttuurisesta näkökulmasta, sillä Suomen lainsäädännön näkökulma lapsen etua koskeviin päätöksiin on länsimaisen kulttuurin arvojen mukainen: lapsen etu ja oikeudet määritellään yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla, mutta samalla päätökset heijastelevat kulttuurista ymmärrystä lapsen edusta sekä vanhemmuuden ihanteesta (Aaltonen, 2020, s. 15; Kurki-Suonio, 2000). Hakalehdon (2020) mukaan lapsen oikeuksien komitea painotta kuitenkin sitä, että tulkinta lapsen edusta ei voi olla kulttuurirelativistinen. Tällä komitea tarkoittaa sitä, että lapselle sopimuksessa turvattua oikeutta ei voida rajoittaa kulttuuriin kuuluvien perinteiden käytäntöjen perusteella. (s. 54–55)

Lapsen edun käsitteen määrittelyssä tulee huomioida se, että lapsen edun käsite on avoin normi, joka muuttuu ajan kuluessa (Aaltonen, 2020, s. 15). On kuitenkin huomioitava, että samalla, kun Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimus sekä Suomen kansalliset lait painottavat lapsen etua, lapsen edun käsite ja tulkinta sekä käsitykset lapsen tarpeista ja kehityksestä ovat Torres Peraan (2021) mukaan päätöksiä tehtäessä aikuisten käsissä. Tällöin aikuisen päättäessä lapsen asioista hänen tulisi kyetä valitsemaan vaihtoehto, joka parhaiten tukee lapsen kehitystä (Nylund, 2021, s. 329). Hakalehto (2018) painottaa, että lapsen etua arvioitaessa on vertailtava eri ratkaisuvaihtoehtojen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta: eli rajaako päätös mahdollisesti joitain lapsen oikeuksia ja ovatko rajoitukset välttämättömiä lapsen edun näkökulmasta. Näin ollen lapsen oikeuksien sopimus luo raamit

lapsen edun käsitteen määrittelylle, sillä sopimuksessa ei suoraan määritellä lapsen edun käsitteen sisältöä vaan korostetaan sitä, että lapsilla on kaikissa heitä koskevassa päätöksenteossa oikeus saada etunsa arvioiduksi ja heidän on tultava kuulluiksi. (s. 53)

2.2 Lapsikeskeinen lapsikäsitys lapsen edun taustalla

Lapsikäsitteen avulla voidaan määrittää sitä, millaisena yksilöt ja yhteiskunta näkevät lapsuuden ja lapsen arvon kullakin aikakaudella (Pulkkinen, 2022, luku 2). Hyvän lapsuuden määrittelemisen riippuu koko yhteiskunnan ja sen eri organisaatioiden toiminnasta ja suhtautumisesta lapseen ja lapsuuteen (Matthes, 2010, luku 1). Lapsen aseman määrittely suhteessa aikuisiin ja valtion velvollisuuksiin lapsia kohtaan onkin ollut vuosikymmeniä keskustelun ja määrittelyn kohteena (Hakalehto, 2018, s. 21–22; Strandell, 2010).

Suomessa lapsen oikeudellinen asema on ollut vahvasti sidoksissa perhepolitiikkaan ja lapsen oikeudellinen asema alkoi vahvistua ihmisoikeussopimusten merkityksen voimistumisen myötä (Hakalehto, 2018, s. 21–22). Samoihin aikoihin, 1990-luvulla, Suomen taloudellisessa tilanteessa ja hyvinvointipoliitikassa tapahtui muutoksia ja poliittinen ymmärrys lapsuudesta alkoi lisääntyä (Strandell, 2010). Lapsen oikeuksien sopimus lisäsi tietoa siitä, että sopimusvaltiot ovat sitoutuneet takaamaan lapselle ja hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon, jolloin toteutuu myös lapsen etu (Pulkkinen, 2022, luku 6). Strandellin (2020) mukaan lapsikäsitteen muutos lisäsi yhteiskunnassa ymmärrystä siitä, että lapsuus on erillinen aikajakso ihmisen elämässä. Ymmärrys myös vahvisti yhteiskunnassa käsitystä siitä, että lapsi on omassa yhteisönsään toimiva yksilö, jolla on oikeuksia oman elämänsä suhteen. (s. 170)

Nykyisen lapsikäsitteen mukaisesti lapsi nähdään ainutlaatuisena, ympäristöönsä aktiivisesti suuntautuvana ja oman elämänsä keskiössä toimivana yksilönä (Pulkkinen, 2022, luku 2). Aktiivisen toimijan lisäksi lapsi tulee Nylundin (2021) mukaan nähdä arvokkaana tässä ja nyt, jolloin lapsi on elämänsä subjekti,

pätevä, sitkeä, kekseliäs, luova, osaava ja omana itsenään täydellinen, mutta samalla myös tuen tarpeessa (s. 330–331). Strandell (2010) lisää lapsikäsitukseen näkemyksen siitä, että lapset ovat päteviä ja joustavia globaalin yhteiskunnan jäseninä, joilla on tulevaisuuden kansantalouden kannalta merkityksellinen sosiaalinen ja kognitiivinen rooli.

Lapsikäsitukseen liittyy Pulkkisen (2022) myös näkemys ympäristön vuorovaikutteisuudesta, sillä lapsen synnynnäiset ja ulkopuoliset tekijät vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat geenien lisäksi kasvuympäristön sosiaaliset ja psykologiset tekijät, ympäröivä kulttuuri sekä yhteiskunnan tuki ja palvelut. (luku 2) Strandell (2010) kuvaa ympäristön vuorovaikutteisuutta lasten hyvinvoinnin näkökulmasta siten, että perhe, koti, asuinympäristö, päiväkotiki ja koulu kietoutuvat yhteen lapsen elämässä merkityksellisinä tekijöinä.

Pulkkisen (2018) mukaan lapsikäsitys on osa laajempaa viitekehystä, johon kuuluvat kunkin yksilön maailmankuva, maailmankatsomus sekä ihmiskäsitys, jolloin lapsikäsitys on nähtävissä osana ihmiskäsitystä (s. 5). Lapsikäsitukseen liittyykin kunkin yksilön oma ymmärrys ja näkökulmat siitä, mitä lapsella ja lapsuudella tarkoitetaan (Strandell, 2010). Pulkkisen (2022) mukaan käytännön työssä lapsikäsitys ohjaa lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten toimintaa, jolloin yhteisessä työskentelyssä ja päätöksenteossa on tärkeää ottaa huomioon päätösten ja toimintatapojen lapsivaikutukset. Tällöin ammattilaisten toiminta pohjautuu yhteiseen lapsikäsitukseen ja lapsilähtöisyyteen. Lapsilähtöisen toiminnan ja päätösten kasautuvat vaikutukset myös tukevat lapsen myönteistä kehitystä. (luku 5)

Lapsikeskeisyys on 2000-luvun Suomessa sosiaalityön johtava ideologinen periaate (Petrelius ym., 2016, s. 8). Lapsikäsituksen mukaista lapsen edun toteutumista voidaan edistää perhetyön keinoin, sillä perhetyö heijastelee yhteiskunnan sosiaali- ja perhepoliittista tilannetta ja arvoja, jota toteutetaan kullekin aikakaudelle ominaisella tavalla (Nätkin & Vuori, 2007, s. 10–11). Tulensalon ja Muukkosen (2016) mukaan lapsikeskeisen sosiaalityön pääajatus on, että lapselle annetaan aktiivisen osallistujan rooli ja hänet nostetaan vanhempien rinnalle

työskentelyn keskiöön, jolloin lapsi toimii sekä avun saajana että sosiaalityöntekijän työskentelykumppanina. Tällöin lapsikeskeisen toiminnan lähtökohdaksi nousee lapsen auttaminen ja huomioiminen sekä lapsen näkökulman huomioon ottaminen, jotka puolestaan korostavat työskentelyn lapsikeskeistä lapsikäisyyttä. (s. 101–102)

Lapsikeskeisyys korostuu Leinosen ym. (2014) mukaan myös muissa palveluissa, joita lapsi perheineen käyttää. Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa korostetaan sitä, että lapsi on oman elämänsä subjekti, joka on vuorovaikutuksessa ja osallisena sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristönsä ja siinä olevien ihmisten kanssa. (s. 2–4) Pippurin (2021) mukaan kokemus osallisuudesta edustaa koko yhteisön asennetta ja toimintatapoja, joilla vahvistetaan lapsen uskallusta ilmaista mielipiteitä sekä kokemusta kuulluksi tulemisesta ja ryhmään kuulumisesta. Kaikilla näillä seikoilla on merkitystä lapsen hyvinvoinnin edistämisenä. (s. 94).

2.3 Perheammattilaiset lapsen edun toteutumista edistämässä

2.4.1 Perheammattilaiset ja perhekeskukset

Hastrupin ym. (2016) mukaan perusterveydenhuollon tehtävänä on turvata lapsen oikeus hyvään terveyteen, turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Lasten ja perheiden ongelmien ja riskien varhaisessa tunnistamisessa ja avun tarjoamisessa avainasemassa ovat siten lasten ja lapsiperheiden peruspalvelut, joita ovat äitiys- ja lastenneuvolat, perusterveydenhuollon palvelut, varhaiskasvatus, koulu, kouluterveyden- ja opiskelijahuollon palvelut, kasvatus- ja perheneuvolat, lastensuojelu, kotipalvelu tai yksityisen tuottamat kolmannen sektorin palvelut. (s. 14) Alasuutarin ym. (2022) mukaan lasten ja lapsiperheiden peruspalvelut tavoittavat Suomessa lähes kaikki alle kouluikäiset lapset ja heidän huoltajansa (s. 9).

Nätkinin ja Vuoren (2007) mukaan perhetyön ammatillista kenttää ei ole tarkasti määritelty, mutta perhetyö on usein moniammatillista yhteistyötä, jossa yhdistetään useamman erikoistuneen toimialan osaaminen ja tieto. Tällöin toimijoita yhdistävänä tekijänä on työskentely tietyn perheen ja sen jäsenten kanssa. (s. 7–8) Suomessa perhetyön ammattilaisilla on erilaiset taustat ja koulutukset sekä koulutusasteet, vaikka he työskentelevät samassa verkostossa (Rautio, 2013, s. 161). Perheammattilaisten määrittelyyn vaikuttaakin se konteksti, jossa he työskentelevät, sillä toimijoiden kirjo vaihtelee tilanteen mukaan (Autonen-Vaaranieniemi, 2019; Nieminen ym., 2020). Perhetyön ammattilaisia lastensuojeluun liittyvissä verkostoissa voivat olla esimerkiksi lastenvalvoja, sosiaalityöntekijä, psykologi, käräjäoikeuden tuomari ja kaupungin lakimies (Nieminen ym., 2020). Perhetyön ammattinimikkeet voivat liittyä myös enemmän terveydenhuollon tai varhaiskasvatuksen toimialaan, jolloin ammattilaisiksi mainitaan esimerkiksi sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, sosiaalihoaja, toimintaterapeutti, varhaiskasvatuksen opettaja, terveyskeskuslääkäri, psykologi, palveluohjaaja, lähihoitaja, kuntoutusohjaaja tai sosionomi (Itäpuisto ym., 2021).

Perheammattilaisten työn sisällöstä valtaosa kohdistuu lapsiperheisiin, ja usein työn keskiössä on juuri lapsi (Nätkin & Vuori, 2007, s. 9). Perhetyö nähdään, ja on aiemminkin nähty, yhtenä keinona tukea vanhemmuutta, sillä vanhemmuuden tukemisen nähdään olevan sosiaalityön päätehtävä huolimatta siitä, kuka tai mikä sektori sitä toteuttaa (Rautio, 2013, s. 158–159). Lapsen edun mukaisia toimenpiteitä pohdittaessa tuleekin tarkastella myös vanhempien hyvinvointia, sillä lapsen etuna on hyvinvoivat vanhemmat (Torres Perea, 2021). Suomen kansallisen lapsistrategian 2021 tavoitteena on vahvistaa vanhemmuustaitoja ja vanhemmuuden tukea, niin että vanhempien kasvatustavat tukevat lapsen oikeuksia ja erityisasemaa (VN, 2021, s. 24). Sosiaalityön perhetyön keinoin voidaankin intensiivisesti tukea koko perhettä, jolloin perhetyön tavoitteena on tukea vanhempien kasvua yhteisvanhemmuuteen (Hock & Mooradian, 2013).

Perhetyön tavoitteena on esimerkiksi vanhempien kanssa käytävien keskustelujen tai konkreetin tuen ja auttamisen avulla löytää keinoja, joilla on mahdollisuus parantaa perheen hyvinvointia (Rautio, 2013, s. 160). Perheiden kanssa

työskenneltäessä tulee kuitenkin huomioida koko perhesysteemi ja siihen kuuluvien jäsenten vaikutukset toisiinsa, jolloin perheen nähdään olevan enemmän kuin sen osien, eli jäsenten, summa (Cox ja Paley 2003). Varhaiskasvatuksessa työskennellään yhdessä perheiden kanssa tukemalla vanhemmuutta esimerkiksi keskusteluiden avulla ja korostamalla kumppanuutta perheiden ja työntekijöiden välillä (Opetushallitus, OPH, 2022, luku 3.3 ja luku 5.2). Nämä keskustelut voivat olla spontaaneja, mutta kun laajempi huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä ilmenee, kootaan moniammatillinen verkosto, johon kutsutaan vanhempien ja varhaiskasvatusyksikön henkilökunnan lisäksi esimerkiksi terveys-, kuntoutus- ja sosiaalialan edustajia sekä toimipaikan johtaja (Määttä & Rantala, 2022, s. 275, 286, 295).

Perhetyön ammattilaisten moninaisuus eri yhteistyömuodoissa pirstaloittaa yhteistä lapsikäsitystä, koska tällöin lapsi voidaan nähdä tilanteen mukaan oppilaana, potilaana tai vaikka maahanmuuttajana riippuen siitä, mitä palvelua hän tai hänen perheensä käyttää (Mänttari-van der Kuip, 2022; Pulkkinen, 2018, s. 5). Tilanne näyttäytyy samankaltaisena niiden käyttäjille, eli lapsille ja heidän perheilleen (Hastrup ym., 2016, s. 14). Näihin seikkoihin on kiinnitetty huomiota myös Suomen kansallisessa lapsistrategiassa 2021, jossa huomioidaan se, että hyvinvointiin liittyvä järjestelmä on sirpaleinen ja pirstaloitunut, jolloin useita eri palveluja tarvitsevat lapset saattavat jäädä tosiasiasa ilman apua ja tukea (VN, 2021, s. 23).

Marinin ja Sipilän hallitusten Lapsi- ja perhepalvelun muutosohjelman (LAPE) tavoitteena on uudistaa pirstaleista palvelu- ja auttamisjärjestelmää (Autonen-Vaaraniemi, 2019). Tavoitteena on pyrkiä edistämään sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä opetustoimen ammattilaisten välistä yhteistyötä, jossa voidaan tehdä hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä (Alasuutari ym., 2022, s. 9; Halila ym., 2019, s. 19). LAPE-ohjelman tavoitteena on ottaa käyttöön paikallisesti sovellettava perhekeskustoimintamalli, jossa kootaan samoihin tiloihin kaikille lapsiperheille suunnatut palvelut (Hastrup ym., 2016, s. 17–18). Suomen kansallisen lapsistrategian 2021 mukaisesti perhekeskustoimintaa lisäämällä voidaan kehittää lapsille ja perheille suunnattuja palveluja niin, että ne ovat lapsi- ja perhelähtöisiä

(VN, 2021, s. 28). Perhekeskus-toimintamallin avulla lapsen ja perheen tarvitsemat lähipalvelut, kuten varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset, toimivat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena (Halila ym., 2019, s. 73). Tällä uudella mallilla vahvistetaan peruspalveluita ja siirretään painopistettä ennaltaehkäisevään toimintaan ja varhaiseen puuttumiseen, jolloin lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat muutoksessa ensisijaisia tavoitteita (Halila ym., 2019, s. 73; Hastrup ym., 2016, s. 17–18).

2.4.2 Perheammattilaiset, moniammatillinen yhteistyö ja lapsen etu

Laki velvoittaa sosiaali- ja terveys- sekä opetustoimea tekemään yhteistyötä yhteistä asiakasta, eli lasta, koskevissa asioissa (Alasuutari ym., 2022, s. 9; Mattila ym. 2021). Suomen kielessä moniammatillisen yhteistyön määritelmä on laaja ja se kuvaa monenlaisia ammattilaisten tapoja tehdä yhteistyötä keskenään (Isoheranen 2005, luku 2; Kekoni ym., 2019, s. 15). Moniammatillisella tai monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan Kekonin ym. (2019) mukaan sosiaali- ja terveystalveluiden asiakastyössä eri asiantuntijoiden vuorovaikutteista työskentelyä, jossa pyritään huomioimaan asiakkaan kokonaistilanne. Työskentelyssä eri asiantuntijoiden tiedot ja taidot integroidaan yhteen asiakaslähtöisesti. (s. 15–16) Tässä pro gradu -tutkimuksessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten, eli perheammattilaisten, verkostoissa tekemää yhteistyötä kuvaamaan käytetään käsitettä moniammatillinen verkosto.

Moniammatillisuuteen liittyy olennaisesti käsitteiden ja ilmiöiden monimuotoisuus, eli diversiteetti (Mönkkönen ym., 2019, s. 52). Moniammatillisen yhteistyön tulee perustua verkostossa toimivien eri ammattilaisten väliseen vuorovaikutukseen, jonka avulla luodaan yhteisiä merkityksiä kussakin tapaamisessa (Pietiläinen, ym., 2019, s. 29). Suomessa lapsiperheille on tarjolla useita eri palveluita niin julkisen kuin yksityisen sektorin tarjoamina, jolloin eri palvelunjärjestäjillä voi olla hyvinkin erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on lapsille parasta ja lapsen edun mukaista (Pulkkinen, 2018, s. 22–23). Alasuutarin ym. (2022) mukaan

näkökulma lapseen ja lapsen etuun vaihtelee toimialojen välillä, vaikka eri toimialojen lähtökohtana on edistää kokonaisvaltaista lapsen kasvua, kehitystä ja terveyttä. Varhaiskasvatuksessa esimerkiksi korostuu oppimiseen liittyvä näkökulma, kun taas lasten ja perheiden peruspalvelu, neuvola, tukee lapsen lisäksi koko perhettä. (s. 10)

Moniammatillisissa verkostoissa toimintaa ohjaa jäsenten erilaiset tavat ja toiminnan taustalla olevat käsitykset kohdata lapsi (Baitar ym., 2013; Pulkkinen, 2018, s. 5). Lapsikäsitteiden taustalla on kunkin osallistujan omat oletukset, käsitykset ja arvot eri asioista, koulutuksen tuomat opit sekä lainsäädännölliset tekijät, jotka ohjaavat ammattilaisten toimintaa (Pulkkinen, 2018, s. 5). Nykyaikana lapsen hyvinvointiin vaikuttavassa päätöksenteossa painottuu asiantuntijoiden näkemysten arvostaminen (Kurki-Suonio, 2000). Päätöksenteko on nykyisin siirtynyt yhä enemmän asiantuntijuutta edellyttäväksi, jolloin asiantuntijoiden merkitys tiedon jakajina ja yhteisten näkemysten löytäjinä esimerkiksi huoltajuuteen liittyvissä tilanteissa on voimistunut (Lamb & Braver, 2021).

Moniammatillisissa verkostoissa on tärkeää asettaa työlle yhteiset tavoitteet ja korostaa niiden mukaan toimimisen merkityksellisuyttä (Rautio, 2013, s. 164). Moniammatillisissa verkostoissa ryhmää usein yhdistääkin jokin yhteinen tavoite, mutta toiminnan päämäärää ei välttämättä ymmärretä samalla tavalla (Mönkkönen ym., 2019, s. 27). Pulkkinen (2018) mukaan yhteistyötä eri ammattilaisten välillä voidaan helpottaa, jos eri ammattitahoilla on samansuuntainen käsitys tehtävästä tai lapsista. Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus tarjoaakin hyvät lähtökohdat yhteisen lapsikäsitteiden muodostamiselle eri toimijoiden kesken. (s. 5) Yhteisten tavoitteiden luominen toiminnalle on myös lapsen edun mukaista, sillä lasten oikeuksien sopimus edellyttää lapsen edun huomiointia kaikissa lasta koskevissa toimissa ja päätöksenteossa (Linnanmäki, 2021, s. 276).

Kunnissa on Mattilan ym. (2021) mukaan muodostunut ja syventynyt yhteinen lapsi- ja perhelähtöinen näkemys eri toimialojen välillä, kun ne ovat tehneet yhteistyötä keskenään. Tästä huolimatta edelleen on nähtävissä haasteita, silloin kun pitäisi ylittää toimialarajoja. (s. 183) Alasuutari ym. (2022) korostavat,

että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen moniammatillisten verkostojen yhteisissä keskusteluissa tulee keskittyä sisältöihin, jotka vahvistavat lapsen näkökulmaan, kasvuun ja kehitykseen liittyviä tekijöitä. Tällöin yhteisten keskustelujen tavoitteena on luoda molempia toimialoja palvelevat selkeät linjaukset ja rakenteet, jotka edistävät yhteisten asiakkaiden, eli lasten, hyvinvointia ja yhteistyön käytäntöjä. (s. 72)

2.4 Yhteisvanhemmuus lapsen edun perustana

Tässä pro gradu tutkimuksessa lapsen etua tarkastellaan osana tutkimushanketta, joka käsittelee yhteisvanhemmuuden merkitystä. Yhteisvanhemmuuden määritelmä on yhtä aikaa sekä yksinkertainen ja suoraviivainen että hyvin monitahoinen (McHale & Irace, 2011, s. 16). Yhteisvanhemmuudella tarkoitetaan sitä tapaa, jolla vanhemmat ovat liittyneet toisiinsa vanhemmuuden roolissaan: miten osapuolet tukevat, vaikuttavat ja liittyvät toisiinsa ja toistensa rooleihin vanhempina (Feinberg, 2003). Yhteisvanhemmuus on myös toimintaa ja vastuiden jakamista niiden aikuisen toimesta, jotka ovat vastuussa lapsesta ja hänen hoidostaan sekä kasvatuksestaan (McHale & Irace, 2011, s. 16; Mchale & Lindahl 2011, s. 3). Vanhemmuutta ei siten määritellä biologiaan, sukupuoleen, siviilisäätyyn tai oikeudelliseen asemaan perustuen (Feinberg, 2003). Yhteisvanhemmuuden nähdäänkin koskevan myös lapsen lähiaikuisia, ei vain hänen vanhempiaan (Hock & Mooradian 2013). Tällöin yhteisvanhemmuutta on mahdollista toteuttaa, vaikka vanhemmat olisivat eronneet (Feinberg, 2003). Tämä seikka edellyttää kuitenkin, että (yhteis)vanhempana toimii sellainen henkilö, joka tekee yhteistyötä toisen vanhemman kanssa sosiaalistaakseen ja hoivatakseen lasta (McHale & Irace, 2011, s. 17).

Feinberg (2003, s. 101) kuvaa ekologisessa yhteisvanhemmuuden mallissaan yhteisvanhemmuuden koostuvan neljästä tekijästä, jotka ovat samanaikaisesti erillisiä, mutta silti yhteydessä toisiinsa. Feinbergin (2003) mukaan yhteisvanhemmuus koostuu lapsen kasvatukseen liittyvistä sopimuksista, työnjaosta

vanhempien välillä, vanhempien kyvystä ja halusta tukea toinen toistaan vanhemmuuden roolissa sekä siitä, miten vanhemmat kykenevät pitämään kiinni perheessä sovituista rajoista ja olemaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. McHale ja Irace (2011) kuvaavat yhteisvanhemmuuden olevan parhaimmillaan kuin yhteinen yritys, joka toimii lapsen ja perheen hyvinvoinnin parhaaksi. Tällöin yhteisvanhemmuus palvelee parhaiten lapsia, kun molemmat vanhemmat ovat kykeneviä näkemään lapsen itsestään erillisenä yksilönä, jolla on omat tunteet, tarpeet ja eriävät mielipiteet asioista. (s. 16)

Arjessa toteutuvan yhteisvanhemmuuden taustalla vaikuttavat vanhempien uskomukset, arvot, toiveet ja odotukset, joihin ympäröivä laajempi sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö vaikuttaa (Feinberg, 2003). Näiden taustavaikuttimien pohjalta vanhemmat pyrkivät McHalen ja Iracen (2011) mukaan löytämään keinoja toimia yhdessä niin, että he omalla toiminnallaan ja valinnoillaan kykenevät luomaan lapselleen sellaisen ympäristön ja toistuvat rutiinit, jotka suojaavat ja mahdollistavat parhaan mahdollisen hoivan lapselle. Niinpä toimiva yhteisvanhemmuus edellyttääkin sitä, että vanhempien välillä on ymmärrystä, vuorovaikutusta ja yhteistyötä, jotka ilmenevät luottamuksen osoittamisena, toisen vanhemman toiminnan tukemisena sekä kykynä ratkaista ristiriitoja ja tehdä päätöksiä yhdessä. (s. 16)

Yhteisvanhemmuuteen liittyy muutakin kuin pelkkää vanhemmuuteen liittyvien työtehtävien jakamista (Feinberg, 2002). Feinbergin (2003) mukaan yhteisvanhemmuudessa ei ole oleellista se, että vanhemmuuden vastuut ja kotityöt jaetaan tasan, vaan vanhemmat määrittelevät nämä jaot yksilöllisesti heitä molempia tyydyttävällä tavalla. Vanhempien kokemuksella yhteisvanhemmuudesta ja sen toimivuudesta on merkitystä niin vanhemman sopeutumisessa omaan vanhemmuuteensa kuin lasten käyttäytymiseenkin (Feinberg, 2002). Yhteisvanhemmuudella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia lapsen kasvulle ja kehitykselle, perheen hyvinvoinnille ja vanhempien parisuhteelle (Hock & Mooradian, 2013). Yhteisvanhemmuuden toteutuminen on siten merkittävä tekijä lapsen ja perheen hyvinvoinnille ja yhteistoiminnalle (Vezetti, 2021, s. 146).

Nielsenin (2017) mukaan lapsen ja hänen perheenjäsentensä välillä on moniulotteinen vuorovaikutuksellinen yhteys, jolloin jokaisen jäsenen toiminnalla ja yhteydellä muihin perheenjäseniin on merkitystä kokonaisuuden, ja siten myös yksittäisen jäsenen, hyvinvoinnille. Lapsen hyvinvoinnin nähdäänkin koostuvan vanhempien välisestä hyvästä parisuhteesta, jolla on vaikutuksia hyvän yhteisvanhemmuuden kehittymiselle. Toimiva yhteisvanhemmuus puolestaan vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. On myös huomioitava, että vanhempilapsi -suhteen laadulla nähdään olevan merkitystä lapsen hyvinvoinnille. (s. 211) Mollà Cusín ym. (2020) lisäävät, että yhteisvanhemmuuden laadulla on merkitystä myös lapsen mielenterveydelle. Vezzettin (2021) mukaan yhteisvanhemmuuden laatu näyttäytyy lapsen kokonaisvaltaisena hyvinvointina. Tällöin hyvinvointia edistää se, että lapsen molemmat vanhemmat ovat hänen elämässään mukana, vaikka olisivatkin eronneet. (s. 146)

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tavoitteena on tarkastella perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Moniammatillisen verkoston työskentelyn onnistumiselle on tärkeää, että jäsenillä on toiminnalle yhteinen tavoite sekä näkemys keskusteluissa käytetyistä käsitteistä. Varhaisen lapsi- ja perhetyön ammattilaiset, esimerkiksi varhaiskasvatuksen työntekijät, perhetyöntekijät sekä neuvolan terveydenhoitajat, kokoontuvat moniammatillisiin tiimeihin pohtimaan lapsen hoitoa ja kuntoutusta, kun lapsen kasvussa ja kehityksessä esiintyy tuen tarvetta. Verkostoissa päätösten taustalla tulee olla lapsen etu, jota esimerkiksi sekä varhaiskasvatus- että lastensuojelulaki edellyttävät. Pro gradu tutkimuksessani olen halunnut selvittää, millaisia näkökulmia perheammattilaisilla on lapsen etuun sekä mistä seikoista lapsen etu muodostuu perheammattilaisten näkökulmasta yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Tutkimuskysymykseni on:

- Millaista lapsen etu on yhteisvanhemmuuden kontekstissa perheammattilaisten näkökulmasta ja mistä tekijöistä lapsen etu koostuu?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskonteksti

Tutkimukseni perustuu Suomen Akatemian rahoittamaan Jyväskylän yliopiston ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun toteuttamaan tutkimushankkeeseen ”Yhteisvanhemmuuteen oppimassa: Vertaileva pitkittäistutkimus yhteisvanhemmuuden rakentumisesta vanhemmuuteen siirtymävaiheessa (CopaGloba)”. Pro gradu -tutkimukseni on siten osa laajempaa tutkimushanketta, jossa tavoitteena on tutkia yhteisvanhemmuuden kehittymistä ja päivittäisiä muutoksia sekä selvittää, millä tavalla eri maiden perhe- ja työpolitiikka, perhepalvelut sekä vallitsevat odotukset heijastuvat yhteisvanhemmuuden kehittymiseen (CopaGloba, 2021). Tutkimushankkeen yhteydessä kerättiin aineistoja sekä vanhemmilta että työntekijöiltä. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää hankkeeseen osallistuneiden perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta. Tässä pro gradu -tutkimuksessa hyödynnettiin kokonaisuudessaan perheammattilaisilta kerättyä fokusryhmähaastatteluaineistoa.

4.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistujat olivat ”Yhteisvanhemmuuteen oppimassa (CopaGloba)” -tutkimuksen fokusryhmähaastatteluihin osallistuneita lapsiperheiden kanssa työskenteleviä perhekeskusten ja kohtaamispaikkojen perheammattilaisia neljästä suuresta kaupungista Suomesta. Kuntakohtainen yhteyshenkilö valitsi hanketyöntekijöiden ohjeiden mukaan fokusryhmiin osallistuneet työntekijät. Ryhmän toivottu osallistujamäärä oli neljästä kuuteen henkilöä ja ryhmien kokoonpanojen toivottiin olevan moniammatillisia. Tutkimukseen osallistuneilta perheammattilaisilta kerättiin taustatiedot ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Heille myös lähetettiin tiedoksi tutkimusesite ja tietosuojailmoitus.

Perheammattilaisia oli viidessä fokusryhmähaastattelussa yhteensä 21 ja he työskentelivät perhekeskusten palveluissa ennalta ehkäisevän ja varhaisen tuen tehtävissä äitiys- ja lastenneuvoloissa, kotipalvelussa, perhetyössä, kasvat- ja

perheneuvonnassa, sosiaalityössä, varhaiskasvatuksessa ja muissa perhekeskusten avoimissa tapaamispaikoissa. Fokusryhmähaastatteluiden perheammattilaiset edustivat erilaisia ammattiryhmiä. Jokaiseen fokusryhmähaastatteluun osallistui terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä. Muita edustettuja ammatteja olivat psykologi, varhaiskasvattaja, perheohjaaja, perhepsykoterapeutti, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja lastenvalvoja. Fokusryhmien kokoonpanot vaihtelivat riippuen siitä, keitä kuntakohtaiset yhteyshenkilöt yhdessä hanketyöntekijöiden kanssa olivat kutsuneet mukaan haastatteluun. Perheammattilaisista koostuvan fokusryhmän koko oli kolmesta seitsemään henkilöä ja se noudatteli fokusryhmän tavallista osallistujamäärää, mikä Suomessa tavallisesti on kuudesta kahdeksaan henkilöä (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 120).

4.3 Tutkimusaineiston keruu

Perheammattilaisten haastattelut toteutettiin fokusryhmähaastatteluina. Fokusryhmähaastattelulla tarkoitetaan valikoidussa ryhmässä tapahtuvaa haastattelijan ylläpitämää keskustelua ennalta suunnitellun haastattelurungon avulla (Mäntyranta & Kaila, 2008; Patton 2015, s. 388). Fokusryhmähaastatteluja tai muita ryhmäkeskusteluja voidaan käyttää, kun pyritään selvittämään osallistujien mielipiteitä ja asenteita aiheena olevaa ilmiötä kohtaan (Valtonen, 2005, s. 226). Ryhmäkeskusteluista käytetään kirjallisuudessa useita erilaisia nimityksiä, kuten focus groups, group interview, focus group interview ja group discussion (Valtonen, 2005, s. 223; Valtonen & Viitanen, 2020, s. 118). CopaGloba -hankkeessa aineistonkeruumenetelmää kutsutaan fokusryhmähaastatteluksi, jota myös käytetään tässä pro gradu -tutkimuksessa.

Perheammattilaisten fokusryhmähaastattelut toteutettiin Microsoft Teams -yhteyden välityksellä haastattelemalla perhekeskusten ja avointen kohtaamispaikkojen ammattilaisia marras-joulukuussa 2020. Keeminkin ym. (2022) mukaan Microsoft Teams -sovellus on käyttökelpoinen, tehokas ja turvallinen alusta, jolla voi toteuttaa fokusryhmähaastatteluja tai muita verkossa tapahtuvia

ryhmäkeskusteluja. Vaikkakin verkkokeskustelut rajoittavat osallistujien sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja osallistujien eleet, ilmeet ja muut non-verbaalit käyttäytymismuodot jäävät havaitsematta, on verkkokeskustelujen hyötyjen todettu olevan rajoituksia suuremmat. (s. 10)

Fokusryhmähaastatteluissa oli mukana kaksi haastattelijaa ja haastatteluiden kesto oli keskimääräinen kaksi tuntia. Fokusryhmähaastattelut nauhoitettiin ulkoisella tallentimella, jolloin vain osallistujien äänet tallentuivat nauhalle. Fokusryhmähaastatteluiden jälkeen haastattelut litteroitiin sanatarkasti, jolloin osallistujien nimet, tunnistetiedot, työpaikat ja paikkakunnat häivytettiin.

Perheammattilaisten fokusryhmähaastattelut toteutettiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa käydään läpi ennalta määritellyt tutkimuskysymykseen liittyvät teemat ja aihepiirit, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella (Tiittula & Ruusuvuori, 2005, s. 11). Puolistrukturoitu teemahaastattelu tarjoaakin haastattelijalle joustavuutta ja mahdollisuuden tarkentaa kysymyksiä (Patton, 2015, s. 348). Masonin (2002) mukaan puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii fokusryhmähaastatteluiden aineistonkeruumenetelmäksi, sillä se mahdollistaa vuorovaikutuksen osallistujien välillä (s. 65).

CopaGloba -hankkeen fokushaastattelun teemat käsittelivät viittä eri aiheita yhteisvanhemmuuteen liittyen: ammattilaisten käsitykset ja ajatukset yhteisvanhemmuudesta, yhteisvanhemmuus eri palveluissa, perheiden ja vanhempien tukeminen, yhteisvanhemmuus moninaisissa perheissä sekä COVID -19 pandemian vaikutukset työhön (CopaGloba, 2021). Tähän tutkimukseen valikoitui valmiiksi litteroitu perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluiden aineisto kokonaisuudessaan, sillä perheammattilaisten näkemykset lapsen edusta näytettyivät jokaisessa viidessä haastattelurunkoon kuuluvassa teemassa.

Valtosen ja Viitosen (2020) mukaan fokusryhmähaastattelun keskeinen ominaispiirre on se, että menetelmän avulla saadaan osallistujien välille vuorovaikutusta ja keskustelua, sillä vuorovaikutuksen luonne kuvastaa sekä tutkittavaa ilmiötä että on samalla osa sitä (s. 119). Alasuutarin (2011) mukaan fokusryh-

mähaastattelun arvokkuus tutkimusaineistona perustuukin juuri siihen, että keskustelu kannustaa osallistujia puhumaan asioista, jotka jäisivät muuten mainitsematta (s. 115).

Fokusryhmässä tapahtuvan keskustelun ja vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi ryhmien koostaminen on ensimmäinen ja tärkeä osa tutkimusprosessia (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 120). Fokusryhmän kokoamisen lähtökohtana on usein homogeenisuus, jota pidetään ryhmän vuorovaikutuksen näkökulmasta tärkeänä (Fern, 2001, luku 2). Ryhmän homogeenisuus liittyy myös fokusointiin, sillä ryhmän jäsenet muodostavat homogeenisen kokonaisuuden esimerkiksi ammattitaustan perusteella (Mäntyranta & Kaila, 2008; Patton, 2015, s. 236). Fokusointiin ja ryhmän koostamiseen liittyy myös se, että haastateltavat valitaan sen mukaan, mitä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia (Mason, 2002, s. 120; Patton, 2015, s. 230). Fokusryhmähaastattelua voidaankin pitää asiantuntijahaastatteluna, jossa haastateltavat ovat oman alansa asiantuntijoita (Alastalo, 2005, s. 59–60).

Fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet ammattilaiset työskentelivät varhaisen lapsi- ja perhetyön ammateissa, jolloin heitä yhdisti yhteinen ammattitausta lapsiperheiden palveluiden osalta sekä yhteinen kieli, ammattisanasto, jota käytetään moniammatillisissa verkostoissa. Alastalon (2005, s. 59–60) ja Puusan (2020, s. 149–150) mukaan fokusryhmähaastatteluissa haastateltavia yhdistää ammattitaustan lisäksi yhteinen kieli, sillä haastateltavat on valikoitu tutkimukseen sen perusteella, että tutkittava aihe on heille tuttu he jo ennalta tietävät jotain tutkittavasta asiasta. Tutkijan tulee kuitenkin muistaa, että fokusryhmähaastattelu on vuorovaikutteinen ja sosiaalinen tilanne, jossa käytetty kieli on tilannesidonnaista (Mason, 2002, s. 64).

Ryhmän vetäjällä, eli haastattelijalla, on fokusryhmähaastatteluissa keskeinen rooli, sillä hän toimii keskustelun virittäjänä, otollisen ilmapiirin luojana, tavoitteiden mukaisen keskustelun ylläpitäjänä ja rohkaisijana (Valtonen, 2005, s. 223). Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa haastattelijat rohkaisivatkin haastateltavia jatkamaan keskustelua aiheen parissa esimerkiksi hymähdyk-

sillä tai äännähdyksillä sekä tarkentamalla ja toistamalla teemaan liittyviä kysymyksiä. Haastattelijan tavoitteena on Pattonin (2015, s. 104, 106) mukaan tuoda esille, miten haastateltavat kokevat ja selittävät tiettyä ilmiötä: miten haastateltavat ilmaisevat, kuvailevat, tuntevat tai tuomitsevat haastattelun aiheena olevan ilmiön tai käsitteen. Haastattelijan ei kuitenkaan tule vaikuttaa fokusryhmähaastatteluissa osallistujien mielipiteisiin, vaan hänen tulee saada haastateltavien mielipiteet esille (Valtonen, 2005, s. 226).

Fokusryhmän toiminnan ja vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää, että fokusryhmässä on yhteinen tehtävä ja tavoite haastattelun ajaksi (Valtonen & Viitanen, 2020, s. 120). Haastattelijan tehtävänä onkin pitää ryhmä fokusoituneena tutkimusaiheeseen (Patton, 2015, s. 388). Tämän pro gradu -tutkimuksen fokusryhmissä keskustelua syntyi aktiivisesti ryhmäläisten välille, mutta haastattelijat palauttivat haastateltavat käsiteltävän teeman aihealueisiin esittämällä tarkentavia kysymyksiä tai siirtymällä seuraavaan käsiteltävään teemaan. Haastateltavilla oli lopuksi mahdollisuus täydentää vastauksiaan.

Haastattelijan osallistuessa mahdollisimman vähän keskusteluun hän sallii fokusryhmän jäsenten nostaa keskusteluun asioita, jotka ovat haastateltaville itselleen tärkeitä (Fern, 2001, luku 4). Fokusryhmähaastattelussa on keskustelun elementtejä, sillä haastateltavat kuulevat, mitä muut sanovat ja voivat siten itsekin laajentaa keskustelunaihetta (Patton, 2015, s. 385). Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa haastateltavia kehoitettiin ottamaan puheenvuoroja vapaasti niin halutessaan. Haastattelijat myös kannustivat osallistujia jakamaan näkemyksiään yhteiseen keskusteluun tarkentamalla teemoihin liittyviä kysymyksiä. Fokusryhmähaastatteluissa perheammattilaiset laajensivat keskustelua kertomalla esimerkkejä omista kokemuksistaan, jolloin haastateltavien välille syntyi yhteisiä kokemuksia ja siten ryhmän yhteistä tulkintaa käsiteltävästä temasta.

Perheammattilaiset toimivat haastattelutilanteessa keskustelun lisäksi myös aktiivisina kuuntelijoina, sillä he saattoivat aloittaa oman puheenvuoronsa viittaamalla jonkun toisen vastaukseen tai ilmoittamalla olevansa tietystä asiasta samaa mieltä kuin aiemmin vastanneet. Fokusryhmähaastattelu toimi haastateltavien välisenä yhteisenä keskustelutilanteena, jossa haastattelijat pitivät huolta,

että kaikkia teemoja tuli rajatun ajan sisällä käsiteltyä. Valtonen ja Viitanen (2020) korostavatkin, että fokusryhmähaastattelussa haastattelijä pyrkii tietoisesti saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta käyttäen apuna erilaisia vuorovaikutuksen hallintatekniikoita (s. 118).

4.4 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi, mikä sopii käytettäväksi laadullisessa tutkimuksessa (Puusa, 2020, s. 148). Laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti erilaisia kirjallisessa muodossa olevia dokumentteja, kuten esimerkiksi haastatteluja (Patton, 2015, s. 417; Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 103). Laadullisen aineiston vaatimuksena on, että tutkija kykenee sanomaan tutkittavasta tekstikorpuksista jotain absoluuttista (Alasuutari, 2011, s. 131). Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, jolloin pelkistämisen tavoitteena on lisätä aineiston informaatioarvoa (Puusa, 2020, s. 149; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117). Sisällönanalyysia voidaan myös pitää keinona jäsentää empiiristä aineistoa tulkintaa varten (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117). Aineiston pelkistämisessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että tiivistäminen ja selkeään muotoon järjestäminen ei kadota aineistosta saatavaa informaatiota (Eskola 2018, osa 2; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 348). Sisällönanalyysin avulla perheammattilaisten vastauksista oli mahdollista löytää konkreettisia tekijöitä, joita perheammattilaiset mieltävät lapsen edun mukaisiksi.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla voidaan tarkastella sitä, miten ihmiset ajattelevat ja mieltävät sekä sanoittavat kokemusmaailmansa todellisuuden (Kyngäs, 2020, s. 6; Patton, 2015, s. 106). Laadullista tutkimusaineistoa voidaankin pitää linssinä, jonka läpi tutkija pääsee näkemään tutkittaviensa todellisuuden (Puusa, 2020, s. 150). Pro gradu -tutkimukseni tavoitteena oli tutkia perheammattilaisten käsityksiä lapsen edusta, jolloin sisällönanalyysin näkökulma aiheeseen on väljästi fenomenologinen. Fenomenologiassa fokuksena on selittää

ihmisten kokemuksia ja sitä, miten he siirtävät kokemuksensa osaksi tietoisuuttaan, eli miten tutkittavat ovat kokeneet tutkimuksen kohteena olevan ilmiön, ja mitä selityksiä he antavat käsitteelle (Laine, 2018, osa 1; Patton, 2015, s. 104). Haastatteluissa käytetty kieli voidaan nähdä välineenä, jonka avulla ihmiset antavat merkityksiä ja välittävät informaatiota toisilleen (Moilanen & Räihä, 2018, osa 1; Puusa, 2020, s. 149). Perheammattilaisten todellisuutta on työskentely lasten ja heidän vanhempiansa kanssa ja sanallisesti he määrittävät kokemuksiaan ja käsityksiään siitä, mikä on lapsen etu ja lapsen paras heidän oman työnsä näkökulmasta.

Tavoitteenani oli tutkia perheammattilaisten näkökulmia lapsen etuun yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Fokusryhmähaastattelun teemoina ei suoraan ollu lapsen edun tarkastelu, mutta teemojen tarkentavissa kysymyksissä perheammattilaisia pyydettiin kuitenkin tarkastelemaan eri aihealueita myös lapsen näkökulmasta. Tässä pro gradu -tutkimuksessa on käytetty teoriasidonnaista aineiston analyysiä. Eskolan (2018, osa 2) mukaan teoriasidonnaisessa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta aineiston analyysi ei pitäydy suoraan teoriassa tai testaa tiettyä mallia. Pro gradu -tutkimuksen teoreettinen viitekehys lapsen edun käsitteestä loi pohjan analyysin toteuttamiselle, ja tutkijana tulin tietoisemmaksi lapsen edun käsitteestä ja siihen liittyvistä tekijöistä.

Fokusryhmähaastatteluun osallistuneet perheammattilaiset työskentelivät varhaisen lapsi- ja perhetyön parissa, jossa työn keskiössä on perhe ja sen jäsenen hyvinvoinnin tukeminen. Nätkinin ja Vuoren (2007) mukaan perheammattilaisten työn sisällöstä valtaosa kohdistuu lapsiperheisiin, ja usein työn keskiössä on juuri lapsi (s. 9). Niinpä perheammattilaisten fokusryhmähaastattelujen aineistosta oli mahdollista etsiä ilmauksia sille, mitä näkökulmia perheammattilaisilla oli lapsen etuun.

Aloitin perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluista koostuneen aineiston analysoinnin lukemalla aineiston kertaalleen läpi, jolloin sain yleiskuvan aineistosta. Erlingssonin ja Brysiewiczin (2017) mukaan aineiston analysointi aloitetaan lukemalla aineisto läpi, jolloin tutkija saa aiheesta kattavan kokonais-

käsityksen. Analyysin tekoon valmistautuminen edellyttää tarkempaa aineistoon tutustumista, jolloin aineistoa luetaan useamman kerran läpi ja siitä on mahdollista hahmottaa alustavia esiin nousevia teemoja. (s. 94) Lähestyin perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluiden aineistoa aluksi avoimesti. Keräsin erilliseen taulukkoon kokonaisuudessaan kaikki ne perheammattilaisten alkuperäisilmaukset, joissa mainittiin lapsi tai lapsen ja perheen hyvinvointiin liittyviä seikkoja. Havaittiin, että perheammattilaisten vastauksista löytyi vain kolme mainintaa, jossa perheammattilainen käytti ilmaisua ”lapsen etu” tai ”lapsen paras”.

Taulukkoon kokoamani alkuperäisilmaukset käsittelivät hyvin laajasti lapsen etuun liittyviä ilmauksia. Luin uudelleen läpi tutkimukseni teoreettisen viitekehityksen ja tarkastin tutkimuskysymykseni, jolloin tarkensin itselleni, mitä olin tutkimassa. Pro gradu -tutkimukseni teoreettinen viitekehitys lapsen edun käsitteestä auttoi minua rajaamaan ja kiinnittämään huomiota niihin alkuperäisilmauksiin, joissa näkökulmana oli lapsen etu ja lapsen parhaan huomiointi. Poistin taulukostani ilmaukset, joissa käsiteltiin perheammattilaisten näkökulmaa esimerkiksi vanhempien väliseen parisuhteeseen, vanhempien ulkopuolisilta saaman tuen muotoihin tai perheammattilaisten erilaisiin työtapoihin perheiden kanssa. Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissä analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan tutkimuksen teoreettinen viitekehitys toimii analyysissä apuna, jolloin aikaisemman tiedon merkitys on uusia ajatusuria tai näkökulmia avaava (Eskola, 2018, osa 2; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 109–110).

Alkuperäisilmauksien sujuvamman työstämisen mahdollistamiseksi lyhensin alkuperäisilmauksia. Tämän jälkeen lihavoitin alkuperäisilmauksista kohdat, joissa näkökulma liittyi lapsen etuun (liite 1). Tässä vaiheessa oli ensiarvoisen tärkeää, että lyhennetyt alkuperäisilmaukset säilyivät sisällöltään sellaisina kuin perheammattilainen oli vastauksessaan antanut, sillä Erlingssonin ja Brysiewiczin (2017) mukaan on oleellista, että tutkija säilyttää puolueettoman aseman analyysin aikana.

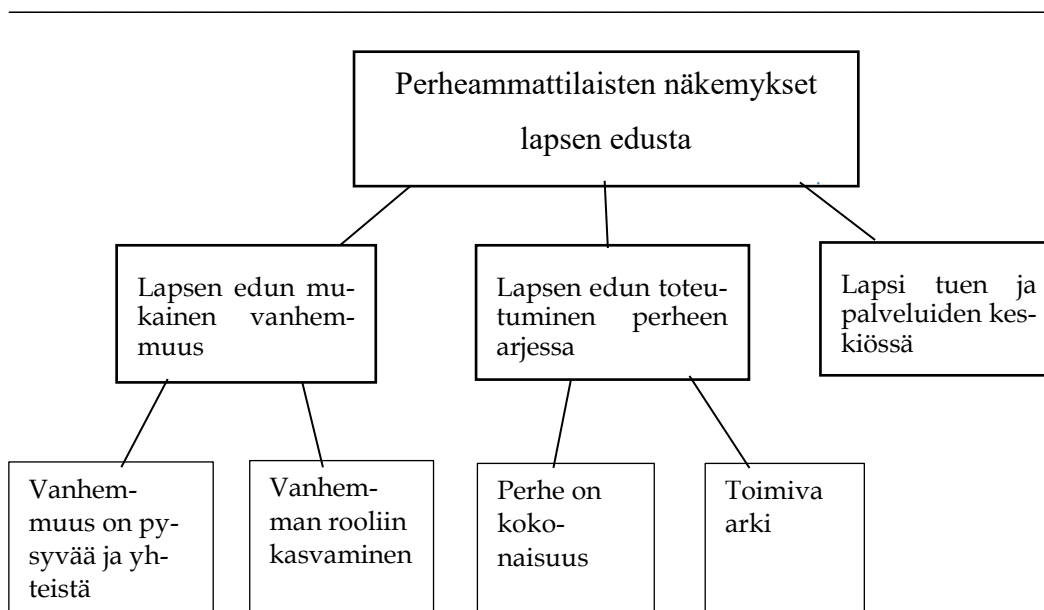
Jatkoin teoriasidonnaista analyysia pohtimalla, mitä alkuperäisilmaus tarkoittaa. Tällöin pelkistin alkuperäisilmaukset lyhyempään muotoon luokittelun helpottamiseksi. Pelkistämisen avulla muodostin luokkia kuvaamaan sitä, mistä

seikoista alkuperäisilmaus on muodostunut. Jatkoin analyysia etsimällä ja värikoodaamalla pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia, joita voisin luokitella samaan alaluokkaan kuuluviksi. Värikoodauksen aikana pohdin tarkasti, mihin alaluokkaan pelkistetyt ilmaukset kuuluivat. Jotkin pelkistetyt ilmaukset olisi ollut mahdollista sijoittaa toiseenkin alaluokkaan, jolloin tuli tärkeäksi tarkastella laajemmin perheammattilaisen alkuperäisilmausta ja kontekstia, jossa se oli mainittu. Nimesin alaluokat sen mukaan, mitä perheammattilaiset ilmauksillaan kuvasivat. Erlingsson ja Brysiewicz (2017) kuvaavat tätä vaihetta aineiston kategorisoinniksi, jolla tarkoitetaan aineistosta löytyvien merkitysyksiköiden jakamista pienempiin osiin. Kategorisoinnissa merkitysyksikköjä yhdistetään samankaltaisuuksien mukaan alaluokiksi ja lopulta pääluokiksi. (s. 94) Alaluokkien nimeämisessä tärkeää on luokan sisältöä kuvaava käsite, kuten ominaisuus, piirre tai käsitys (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 124). Erlingssonin ja Brysiewiczin (2017) mukaan tutkijan tulee luottaa lopulta omaan intuitioon ja aineistoon siinä, mikä on sopivin koodaus tai ilmausten luokitteluperuste.

Jatkoin teoriasidonnaista aineiston analyysia yhdistämällä muodostamiani alaluokkia luokiksi sen perusteella, että alaluokan ilmaukset olivat keskenään samankaltaisia tai kuvasivat samankaltaista piirrettä. Aineiston analyysin perusteella perheammattilaisten käsitykset lapsen edusta jakautuivat viiteen alaluokkaan: vanhemmuus on pysyvää ja yhteistä, vanhemmuuden rooliin kasvaminen, perhe on kokonaisuus, toimiva arki sekä lapsi tuen ja palveluiden keskiössä. Aineiston analysoinnissa alaluokkien yhdistämistä ja tiivistämistä jatketaan niin kauan, että lopulta aineiston analysoinnissa päädytään lopullisiin pääluokkiin (Erlingsson & Brysiewicz, 2017). Teoriasidonnaisen sisällönanalyysin alaluokkia oli mahdollista vielä tiivistää, jolloin analyysista oli mahdollista muodostaa kolme pääluokkaa kuvaamaan perheammattilaisten näkökulmaa lapsen edun käsitteeseen yhteisvanhemmuuden kontekstissa (kuvio 1).

Kuvio 1

Lapsen edun muodostuminen perheammattilaisten näkemysten mukaan yhteisvanhemmuuden kontekstissa

Yhdistämällä samansisältöisiä alaluokkia muodostui lopulta kolme pääluokkaa kuvaamaan perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edun käsitteestä. Alaluokat "vanhemmuus on pysyvää ja yhteistä" sekä "vanhemmuuden rooliin kasvaminen" muodostivat ensimmäisen pääluokan, *Lapsen edun mukainen vanhemmuus*. Tähän luokkaa valikoituivat vanhemmuuteen liittyvät tekijät: millaista lapsen edun mukainen vanhemmuus oli luonteeltaan yleisellä tasolla perheammattilaisten mielestä. Alaluokat "perhe on kokonaisuus" sekä "toimiva arki" kuvasivat perheammattilaisten mukaan niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat lapsen edun toteutumisen perheen arjen toiminnoissa. Tähän luokkaan liittyivät perheissä tehdyt konkreettiset valinnat ja toimet, joilla mahdollistettiin lapselle parhaan arjen toteutuminen. Nämä alaluokat muodostivat toisen pääluokan, *Lapsen edun toteutuminen perheen arjessa*. Kolmas pääluokka, *Lapsi tuen ja palveluiden keskiössä*, kuvasi verkostoja, ulkopuolisia tahoja ja palveluita, joissa lapsi oli osallisena. Tämän pääluokan sisältö ja nimi säilyivät samoina kuin ne olivat olleet alaluokkia muodostettaessa.

4.5 Eettiset ratkaisut

Noudatin perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluista kootun aineiston käsittelyssä CopaGloba -tutkimushankkeen periaatteita ja linjauksia ja käsittelin perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluista saamaani aineistoa rekisterinpitäjän antamien ohjeiden mukaisesti. Olen myös perehtynyt Tutkimuseettisen neuvottelukunnan Hyvän tieteellisen käytännön (Varantola, 2012, s. 6–7) mukaiseen tapaan toteuttaa tutkimusta. Tutkimuksen teossa noudatin hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimushankkeelle haettiin Jyväskylän Yliopiston eettiseltä toimikunnalta eettistä ennakoarviointia ennen tutkimuksen aloittamista, ja hanke sai puoltavan lausunnon.

Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluaineiston rekisteriä ylläpitää Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu. CopaGloba -tutkimushankkeen aineistoa säilytetään erillisessä tietojärjestelmässä, Nextcloudissa. Saadakseni aineiston käyttöni minun tuli kirjallisesti luvata, että käsittelen saamaani aineistoa rekisterinpitäjän ohjeiden mukaisesti ja tutkimuksen valmistuttua hävitän sekä Nextcloudista lataamani aineiston että analyysissa luokkien muodostukseen tallentamani aineiston.

Fokusryhmähaastattelun osallistujilta kerättiin ennen varsinaista haastattelua taustatiedot ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Heille lähetettiin ennakkoon myös tutkimusesite ja tietosuojailmoitus allekirjoitettavaksi. Tutkimuksessa käytettyjä henkilötietoja käytettiin ainoastaan tieteellistä tutkimusta varten, eikä niitä luovutettu ulkopuolisille tahoille.

Ennen fokusryhmähaastattelun aloittamista haastateltaville kerrottiin vielä uudelleen haastattelutilannetta ohjaavat periaatteet, joita olivat luottamuksellisuus, tietoturvallisuus, aineiston pseudonymisointi ja anonymisointi litterointivaiheessa, tasavertaisuus, vapaaehtoisuus sekä haastattelun kesto ja tallennusmuoto. Haastattelun luottamuksellisuuteen liittyi myös se, että haastateltavat tiesivät fokusryhmähaastattelussa olevien aiheiden olevan salassa pidettäviä. Tällä tarkoitettiin sitä, että fokusryhmähaastattelussa puhutut asiat olivat luottamuksellisia ja jäivät vain ryhmän jäsenten ja tutkijoiden tietoon.

Fokusryhmähaastattelut nauhoitettiin ulkoisella tallentimella ja äänite tuhoitiin litteroinnin jälkeen. Saamani aineisto oli siten sanatarkasti ja valmiiksi litteroitu haastatteluaineisto, joka oli pseudonymisoitu ja anonymisoitu. Tutkimuksessani muutin vielä pseudonymisoidut ja anonymisoidut tunnisteet omaan käyttööni sopiviksi, jolloin eri haastateltavat koodattiin tunnisteilla RH11 - RH54 riippuen siitä, mihin haastatteluryhmään haastateltavat kuuluivat. RH kuvaa kyseessä olevan fokusryhmähaastattelu. Seuraava koodin numero kuvaa, mistä haastattelusta on kyse ja koodin viimeinen numero on haastateltavan koodin numero kyseisessä haastattelussa.

Litteroinneissa oli kiinnitetty huomiota myös ulkopuolisiin ääniin, kuultuihin hymähdyksiin ja äänitteen pätkimiseen. Nikanderin (2010) mukaan litteroitaessa osallistujien puhetta tekstimuotoon kunnioittava kohtelu edellyttää haastateltavan puheen tarkkaa kääntämistä tekstimuotoon, jolloin alkuperäisilmaukset säilyvät litteroidussa tekstissä (s. 439). Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy myös se, että tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä (Varantola, 2012, s. 6). Saamani valmis aineisto antoi hyvän kuvan siitä, miten haastattelu oli edennyt. Tutkijana sain tarkan kuvan siitä, mitä fokusryhmähaastatteluissa oli puhuttu ja kuka oli ollut puhujana ilman, että itse osallistuin haastatteluun, tai kuulin alkuperäisen äänitteen.

Valmiiksi litteroidun aineiston käyttö laadullisessa haastattelututkimuksessa on varsin yleistä (Erlingsson & Brysiewicz, 2017). Kuulan ja Tiitisen (2010) mukaan valmiin aineiston käyttöönottoon liittyy kuitenkin huomioonotettavia seikkoja. Esimerkiksi valmiin aineiston jatkokäyttäjänä tutkijan tulee tutustua aineistosta aiemmin julkaistuihin tutkimuksiin, jotta hän löytää oman näkökulmansa aiheen käsittelyyn. (s. 456) Tutkijana olin jo teorianmuodostusvaiheessa tutustunut hankkeen verkkosivuihin ja aiempiin tutkimuksiin aineistosta. Käyttämäni perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluiden aineistoa on käytetty tutkimushankkeessa aiemmissä tutkimuksissa, mutta aiemmin aineistoa ei ole käytetty lapsen edun tarkasteluun.

Aineiston analysoinnissa ja raportoinnissa olen noudattanut huolellisuutta, jotta tekemäni valinnat olisivat eettisesti kestäviä. Tutkimuksen teossa etiikka onkin läsnä kaikissa tilanteissa, joissa ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä ratkaisua (Kuula, 2011, luku 2). Tämä seikka korostui analysoidessani aineistoa, kun luokittelin aineistoviitteitä alaluokkiin ja pääluokkiin. Aineistokatkelmien valinnassa kiinnitin huomiota siihen, että perheammattilaisen alkuperäisilmaus liittyi lapsen etuun. Toisinaan sama ilmaus olisi voinut kuulua toiseenkin alaluokkaan, jolloin oli tärkeää tarkastella fokusryhmähaastattelussa keskustelussa ollutta teemaa sekä haastateltavan alkuperäisvastausta kokonaisuudessaan. Tulosten raportoinnissa pelkistin aineistoviitteet, jolloin poistin ilmauksista murre sanat tai sanojen toistot. Tutkimuksen toteuttaminen on kuvattu mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimuksen tekoon ja aineiston analysointiin liittyvät eettiset valinnat tulevat lukijalle tietoon.

5 TULOKSET

Analyysin perusteella perheammattilaisten näkökulma lapsen etuun yhteisvanhemmuuden kontekstissa oli jaoteltavissa kolmeen luokkaan: *Lapsen edun mukainen vanhemmuus*, *Lapsen edun toteutuminen perheen arjessa* sekä *Lapsi tuen ja palveluiden keskiössä*. Tulososiossa näitä luokkia kuvaamaan liitettyjä aineistoviitteitä pelkistettiin, jolloin niistä poistettiin hymähdykset, toistot, täytesanat, pronominit, sanakorpukset sekä fokusryhmähaastattelussa ilmenneet anonymisoidut viittaukset muiden vastauksiin. Aineistoviitteiden tiivistetyt kohdat merkittiin hakasuluilla [...]. Aineistoviitteistä poistettiin myös murteelliset ilmaukset ja ne kirjoitettiin puhekielen muotoon.

5.1 Lapsen edun mukainen vanhemmuus

Perheammattilaisten mukaan lapsen edun käsitteeseen liittyi vanhemmuus ja se, miten vanhemmuus ymmärretään. Perheammattilaisten näkökulma lapsen edun mukaiseen vanhemmuuteen näyttäytyi kahden ulottuvuuden kautta: vanhemmuus on pysyvää ja yhteistä sekä se, että vanhemman rooliin kasvetaan ajan kuluessa. Vanhemmuuden rooliin kasvamiseen nähtiin liittyvän myös sen seikan, että vanhempi haluaa olla vanhemman roolissa. Perheammattilaisten näkemyksen mukaan vanhemmuuden laadulla oli merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle, kuten haastateltava (RH54) asiaa kuvasi: ”että jotenkin mä niinkuin näkisin tämän tällä tavalla, että silloin, kun siellä on se turvallinen vanhemmuus ehkä takana, niin sitten se antaa myös turvallisen pohjan lapsen kasvulle ja kehitykselle”.

Perheammattilaiset korostivat sitä, että lapsen edun mukainen vanhemmuus on yhteistä ja molempia vanhempia yhdistävä seikka. Haastateltavan (RH44) mukaan molempien vanhempien kuuluminen lapsen elämään oli itsensänselvyys: ”lähtisin siitä, että lapsilla on oikeus tavata molempia vanhempia [...] perusjuttu. Siitähän se lähtee, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiin”. Perheammattilaiset korostivat myös sitä, että lapsi tarvitsee vanhemmuutta,

mutta vanhemmuuden vastuiden ei aina tarvitse jakautua tasan. Vanhempien tulisikin kyetä ajattelemaan vanhemmuutta kokonaisuutena, jossa molemmilla vanhemmilla on tärkeä rooli.

että lapsen tarve vanhemmuudelle, miten se [...] onnistuu. Niin ikään kuin me molemmat onnistutaan tässä. Se on minun ajatus vanhemmille, ettei ole sitä kilpailua eikä huonomuuden tunnetta tarvitse kokea, jos välillä ei jaksakaan. Kun toinen jaksaa nii se riittää. (RH12)

Perheammattilaiset kuvasivat lapsen edun mukaisen vanhemmuuden olevan ”yhteistä” (RH12), ”tasavertaista kasvatuskumppanuutta” (RH35) sekä ”vanhempien välistä yhteistyötä” (RH21). Lapsen edun mukainen vanhemmuus oli haastateltavien näkemyksen mukaan kuin yhteinen yritys, jossa molemmilla vanhemmilla on tärkeä rooli. Perheammattilaisten vastauksissa korostui se, että vanhemmuuteen liitettiin kaksi henkilöä, jotka useimmiten nimettiin äidiksi ja isäksi. Perheammattilaiset toisaalta korostivat yhteistä vanhemmuutta ydinperhemallin mukaisena äidin ja isän yhteisenä vanhemmuutena ja toisaalta vanhemmuuden nähtiin olevan yhteistä ja jatkuvaa, vaikka vanhemmat olivat eronneet.

mä niinkuin yhteisestä yrityksestä monesti puhun, että yhteisessä yrityksessä on myös kaksi vanhempaa ja sitten siellä kummankin vanhemman rooli on yhtä tärkeä. Vaikka tiettyssä vaiheessa [...] äidin rooli korostuu, mutta sitten kun se muuttuu äidin rooli, niin [...] on kummankin vanhemman tärkeä vastuu olla siinä perheessä. (RH21)

Perheammattilaiset liittivät vastauksissaan lapsen edun mukaiseen vanhemmuuteen liittyvän molempien vanhempien osallisuuden ja osallistumisen. Näillä tekijöillä nähtiin olevan kokonaisvaltaista merkitystä lapsen elämän ja kehittymisen kannalta. Perheammattilaisten näkemyksen mukaan yhteiseen vanhemmuuteen liittyi myös se, että vanhemmuus on yhteinen kokonaisuus, jolloin molemmat vanhemmat toimivat lapsen hyväksi ja vanhemmat näkevät valinnoissaan ja päätöksenteossään ”lapsen olevan keskiössä”, kuten haastateltava (RH22) asian ilmaisi.

haluaa korostaa molempien vanhempien merkitystä lapselle [...] niinkuin lapsen kehityksen [...] näkökulmasta. [...] se on niinkuin yhteinen asia ja merkityksellinen [...] lapsen kannalta molempien vanhempien, osuus ja osallisuus [...] Vaikka toinen vanhempi ei olisi paikalla, niin aina molemmat vanhemmat on kuitenkin läsnä. (RH12)

Yhteisen vanhemmuuden lisäksi perheammattilaiset korostivat sitä, että vanhemmuus on pysyvää: vanhemmuus jatkuu niin kauan kuin vanhempi elää, vaikka elämänmuutokset, kuten esimerkiksi vanhempien ero, vaikuttaisivat lapsen arkeen.

se ei ole niinkuin mitenkään erillinen siitä, vaan se on aina, koska [...] silloin kun sä oot vanhempi, niin sä oot aina vanhempi. Se ei häviä siitä mihinkään. [...] Olipa elämän haasteet sitten minkälaiset, oli se ero, päiväohjelma taikka joku muu vastaava, niin siellä on aina se vanhemmuus taustalla [...] Yksi lapsen näkökulma tietysti on se [...] yhteisvanhemmuus. Olit sitten ydinperheessä tai eroperheessä, niin lapsi pystyisi luottamaan siihen, että hänellä on turvalliset rakastavat vanhemmat, vaikka niillä on eri osoite [...] ikään kuin, että molemmat kelpaisi lohduttajaksi. (RH35)

niinkuin tähdentää sitä, että kun se parisuhde on päättynyt, niin kuitenkin vanhemmuus jatkuu. Eli, että kun lapsi on vuorotelleen kummassa kodissa, (tai) miten ne vastuut ja velvollisuudet jaetaan ja puhutaan ihan [...] konkreettisista asioista; kuka vie harkkoihin tai kuka hakee sieltä ja [...] mennäänkö yhdessä kouluun palaveriin tai päiväkodille. (RH23)

Haastateltavat toivat esille, että vanhemmuuteen liittyy aina lapsesta huolehtiminen ja asioista sopiminen, riippumatta siitä, millainen perhemuoto lapsella on. Tämä edellytti perheammattilaisten mukaan vanhemmilta sitä, että he ovat luoneet yhteiset kasvatuskäsitteet. Haastateltava (RH35) kuvasi yhteisten kasvatustilinjojen auttavan vanhempia ajattelemaan lapsen parasta näin: ”näkemysten yhteisnäkeminen siihen, että miten se lapsi siellä keskellä voi. Yhteinen kasvatustilinja olisi hyvä, tai mitä te pystyisitte toteuttamaan”. Tällöin haastateltavien mukaan lapsi ei joudu tilanteissa välikäteen, vaan päätökset ja asioista sopimiset tehdään aikuisten kesken. Perheammattilaisten mukaan tämä oli tärkeää seikka, kun huomioitiin lapsen paras eroperheissä: ”lapsen näkökulmasta kaikista ihanteellisimman tilannehan on, ja hyvä, se että lapsi ei ole siinä välikappaleena. Vanhemmat pystyy hoitamaan ne asiat keskenään” (RH36).

Perheammattilaiset erittelivät lapsen edun mukaiseen vanhemmuuteen liittyvän myös sen seikan, että vanhemmuus on ajan mukaan muuttuvaa. Tällöin vanhemmuus pääsee kasvamaan lapsen myötä, kun vanhemmat oppivat asioita ja lapsen hoitamista lapsen eri ikävaiheissa. ”Kaikki oppii vanhemmaksi vastan lapsen myötä”, kuten haastateltava (RH11) asian ilmaisi. Perheammattilaiset pitivät tärkeänä, että vanhemmat valmistautuvat lapsen syntymään, sillä uuteen rooliin valmistautuminen edellyttää vanhemmalta kykyä asettaa lapsen tarpeet etusijalle.

minun mielestäni päällimmäisenä on juuri se, että tulee tämä uusi rooli, äidin tai isän rooli. Eihän se sitten, kun lapsia tulee lisää, niin äiti ei synny, kun se syntyy sen ensimmäisen lapsen myötä. Tai isä, yhtä lailla. Mun mielestä on niin kuin se roolimuuotos tai sen uuden roolin painavuus se varsinainen top juttu siinä kohtaa. Tai tärkein juttu. (RH52)

vanhempia pitää valmistaa sellaiseen, että lapsen tulo vaatii omista tarpeista luopumista ainakin hetkeksi tai ainakin hellittämistä. Eli ei se, että minulle kaikki heti, vaan [...] kun syntyy vauva, nii syntyy me, ei minä, vaan me. (RH54)

Vanhemmaksi kasvaminen edellytti perheammattilaisten mielestä sitä, että molemmat vanhemmat sitoutuvat vanhemmuuden vastuiden ja velvollisuuksien jakamiseen, haluavat olla läsnä lapsen arjessa ja haluavat osallistua lapsen arjen eri tilanteisiin. Haastateltavan (RH51) mukaan tämä edellytti sitä, että ”molemmat vanhemmat on sitoutuneet, oikeuksiin ja velvollisuuksiin hoitaa yhteistä lasta ja miten [...] käyttää aikaansa vanhemmuuteen, ylipäättään, parisuhteeseen ja kaikkeen, mikä liittyy siihen lapsen hoitoon huoltamiseen”. Perheammattilaisten mukaan vanhemmat kykenivät toimimaan lapsen edun mukaisesti, kun he molemmat ovat kiinnostuneita lapsesta ja tämän kasvusta.

aivan hiukeita joitakin vanhempia, jotka on [...] vaikka eron jälkeen [...] on ollut tosi katkeria tilanteita, siis sellaisia, että mistä voisi jäädä tosi vihaseksi toiselle, mutta he ovat jotenkin kyenneet pitämään sen asian omana prosessinaan ja sitten selkeästi laittaneet sen lapsen niin kuin ykköseksi ja tehneet tosi paljon töitä itsensä kanssa, omien tunteidensa ja sen oman katkeruutensa ja vihansa kanssa, ja saaneet luotua sellaisen yhteistyön, että ne pysyy olemaan samoissa palaverissa lasten kanssa, voi järjestää rippijuhlat yhdessä. Se lapsen silmin näyttäytyy sille, että hänellä on edelleen sillä tavalla ehjä perhe, vaikka vanhemmat asuu eri kodeissa, (RH33)

Perheammattilaisten mukaan vanhemman kasvu vanhemman rooliin on myös läpi elämän kestävää ihmisenä kehittymistä: ”se taito, kun sä hoidat vanhempana siellä lapsiasi, eli se on vaan yksi osa sitä uraputken kehittymistä ja ihmisenä kehittymistä, että myös niitä positiivisia puolia” (RH51). Haastateltavat painottivatkin sitä, että kasvu vanhemmaksi edellyttää sitä, että vanhempi kykenee asettamaan lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle.

5.2 Lapsen edun toteutuminen perheen arjessa

Analyysissa muodostettu pääluokka *Lapsen edun toteutuminen perheen arjessa* kuvaa perheammattilaisten näkemysten mukaan lapsen edun mukaista kasvuym-

päristöä ja arkea, jossa lapsi elää. Perheammattilaiset huomioivat näkemyksissään sen, että lapsi on osa perhettä. Tällöin lapsen hyvinvointiin liittyy perheen huomioiminen kokonaisuutena.

Perheammattilaisten näkemysten mukaan lapsen etu liittyy koko perheen hyvinvointiin. Tämä oli myös perheammattilaisten työn lähtökohta, kuten haastateltava (RH35) asiaa kuvasi: ”automaatio, että me lähetään puhumaan aina koko perheestä, ja kun aina tietysti sen paremmuuden kauttahan me peilataan, kun lapsi siinä viestii, miten se vanhemmuus vaikuttaa”. Perheammattilaisten mukaan perheen yksittäisten jäsenten hyvinvointia tuli tarkastella myös koko ympäröivän perheen ja sen jäsenten erilaisten vuorovaikutussuhteiden kokonaisuutena. Haastateltava (RH23) kuvasikin oman kokemuksensa kautta tilannetta näin: ”se on se vanha sanonta, että lapsi tuo vanhemmat hoitoon [...] kun vanhemmat sai kuntoon sen yhteistyön keskenään, niin se lapsikin sitten voi hyvin”.

näkee ihan siinä lapsen hyvinvoinnissa, että kun vanhempien välinen yhteistyö alkaa toimimaan, ja siihen löytyy niitä yhteisiä linjauksia, miten se lapsen psyykinen vointi paranee, miten riippuvainen se lapsi on siitä systeemistä ja siitä perheestä, missä hän niinkuin elää ja asuu. (RH32)

Perheammattilaiset toivat esille myös sen seikan, että lapsen erityisyys saattaa aiheuttaa vanhemmuudelle haasteita, jolloin pulmat voivat heijastua koko perheen toimintaan.

ylipäättään, jos lapsessa itsessään on jotain niin kuin erityisiä tarpeita, niin tavallaan silloin se haastaa myös sitä vanhemmuutta [...] että just ehkä myös se, että sitten kun lapsi on vaikka pitkään oireillut, tai se lapsen käytös ja oleminen on jotenkin tosi vaikeata siinä perheessä niin, ehkä sitten olisi hyvä miettiä sitä, että mitä siellä perheessä sitten [...] elämään arjessa on ja sitten siellä voi olla sitä jaksamisen pulmaa ja sen taustalla. (RH33)

Haastateltavat kiinnittivät vastauksissaan huomiota siihen, että lapsen käyttäytymisen pulmat saattoivat heijastella pulmia parisuhteessa, vanhemmuudessa tai kotitöiden epätasaisessa jakautumisessa, mutta samalla tuli myös huomioida, että lapsen haastava käytös saattoi aiheuttaa pulmia niin vanhemmuuteen, vanhemmuuden vastuiden ja velvollisuuksien jakautumiseen kuin parisuhteeseenkin. Haastateltavien mukaan pulmat perheen arjen toiminnassa saattoivat näytettyä vanhemman uupumisena tai heijastella epätasaista työnjakoa. Näillä teki- jöillä nähtiin olevan vaikutusta perheen arjen toimintaan.

lapsessa on jotakin vikaa, mutta sitten just käykin ilmi, että äiti on niin uupunut, että ei jaksa esimerkiksi käydä kolmevuotiaan kanssa ulkona ja sitten herkästi äiti tulkitsee että, lapsella on nyt joku käyttäytymisen ongelma, ADHD tai joku muu, kun hyppii seinille siellä päivisin [...] että herkästi sitten just ajatellaan, että siinä lapsessa on joku vika ja eikä ehkä nähdä sitä, että se voi johtua tästä, että siellä ei ihan tasapuolisesti vanhempien työjaot toimi. (RH36)

Perheammattilaiset korostivat, että lapselle parasta oli perhe, jossa kukin jäsen koki olevansa hyväksytty omana itsenään, jolloin myös erilaisten tunteiden ilmaisu oli sallittua. Tällöin perhe-elämä oli tasapainoista ja jokainen lapsi kykeni kokemaan, että oma perhe on hänen turvansa elämän eri tilanteissa: ”se meidän ydinperhe, tai oli se miten vaan, mutta se olisi sen lapsen paras (ja) se tietää että tämä on se turvaverkko” (RH51). Perheammattilaiset kuvasivat turvaverkon toteutuvan tasapainoisessa ja hyväksyvässä sekä yhteisvanhemmuutta korostavassa tavassa toimia vanhempana.

saisi kaikki olla niin kuin omia itsejään, että sekin on mun mielestä sellaista hyvää yhteisvanhemmuutta ja, että sekin on esimerkin antamista lapsille, että tässä perheen sisällä saa kaikki olla omia itsejään (RH53)

lapsella on kaksi niitä luotettavaa turvallista aikuista, että ei ole niin, että on vaan se yksi, johon luottaa, ja toinen on sitten vieraampi, vaan että lapsi tietää, että molemmat antaa hoivaa ja molempiin voi luottaa ja molemmat on turvallisia. (RH21)

Perheammattilaiset korostivat toimivan arjen merkitystä lapsen edun toteutumiseksi. Tällä haastateltavat tarkoittivat sitä, että arjen päätöksissä ja toimissa on kiinnitetty huomiota siihen, että ratkaisut luovat turvallisuuden ja ennakoitavuuden tunnetta lapselle: lapsen ei tarvitse kantaa huolta tulevasta, jolloin ”lapsi saa olla lapsi lapsen asemassa ikätasoisesti” (RH12). Haastateltavien mukaan lapsen turvallisuuden kokemukseen arjessa liittyi myös se, että vanhempi on läsnä lapsen arjessa ja läsnä lapselle: ”no parhaimmillaan mun mielestä just sitä, että molemmat vanhemmat on heti näkyviä lapselle ja läsnä siinä lapsen elämässä” (RH42).

milloin se niinkuin oikein hyvin toimii, niin se on just se, että on läsnäoleva lapsen tarpeisiin vastaava turvallinen aikuinen, johon on lapsi kiinnittynyt myös ensisijaisesti ja toissijaisesti ja [...] on myös sillä tavalla huomannut, että jos äidillä ei ole sitä semmoista emotionaalista suhdetta lapseen, niin se isä voi olla se (RH22)

Perheammattilaisten mukaan johdonmukainen toiminta ja kasvatuksellisesti yhtenäiset toimintatavat loivat turvaa lapsen kasvulle ja kehitykselle. Tämän lisäksi

perheammattilaiset pitivät tärkeänä, että myös lapsi tietää, mitä vanhemmat häneltä odottavat.

ainakin leikki-ikäisen, tai sanotaan ehkä joka ikäisen lapsen kohdalla, niin yhtäköyttä -yhdistys, eli on johdonmukaista kasvatuksellisesti. Lapsi tietää, että vanhemmilla on yhtä köyttä -yhdistys, joka tarkoittaa todella sitä, että on mietitty sellaisia asioita, mitä isoissa linjoissa ainakin, mitä saa mitä ja ei saa, mikä on hyväksyttyä ja ei. (RH51)

Perheammattilaisten näkemyksen mukaan lapsen edun mukainen toimiva arki muodostui säännönmukaisesta ja ennakoitavasta ympäristöstä, jossa vanhemmat olivat jakaneet arjen vastuut ja velvollisuudet heitä tyydyttävällä tavalla. Perheammattilaisten mukaan arjen rutiinit ja ennakoitavuus loivat lapselle turvallisuutta ja luottamusta. Haastateltava (RH12) ilmaisi toimivan arjen olevan ”ainaki turvallisuutta [...] johdonmukaisuutta, ennakoitavuutta, rutiineja”. Haastateltava (RH41) lisäsi tähän ”käytännön asiat kanssa”. Perheammattilaisten mukaan toimiva ja turvallinen arki lapsen parhaaksi sisälsi siten konkreetteja arjen päätöksiä, jotka tukivat lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Perheammattilaisten näkemysten mukaan lapsi tarvitsi rajoja, jotta hän tietää, miten toimia eri tilanteissa, mutta rajojen lisäksi myös hyväksyntää ja rakkautta. Haastateltava (RH11) tiivisti tämän ilmaisemalla lapsen parhaan arjessa näyttäytyvän niin, että on ”luottamus myös lapsella vanhempiinsa, ja se turvan tunne siitä kodista [...] ja rajoja ja rakkautta”.

Lapsen parhaan toimivan arjen luojina ovat vanhemmat, ja perheammattilaiset korostivatkin vanhempien osuutta arjen rakenteiden luojina. Heidän mukaansa vanhemmat olivat ”lapsensa parhaita asiantuntijoita” (RH53), joiden tuli kyetä tekemään päätöksiä lapsen ikätaso huomioiden: ”tiettyjä lainalaisuuksia on ja mitä se vauva tarvitsee ikätasoisesti ja, miten mahdollistuu hyvä keskustelu ja vuorovaikutus vanhempien välillä”, kuten haastateltava (RH12) tämän ilmaisi. Vanhempien välinen vuorovaikutus oli perheammattilaisten näkemyksen mukaan oleellista, jotta vanhemmat kykenivät yhdessä päättämään siitä, mikä oli juuri heidän lapselleen parasta: ”että ne vanhemmat [...] keskustelisivat riittävän paljon ja olisi ymmärrystä siitä, että mikä on meidän lapsen paras” (RH51), tai kuten haastateltava RH22 asian ilmaisi: ”arki niinkuin lapsen hyvinvoinnin tuoksi toimii ja kumpikin ottaa sen vastuun”. Yhteiset keskustelut lapsen parhaaksi

tukivatkin perheammattilaisten mukaan lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia perheen arjessa.

5.3 Lapsi palveluiden keskiössä

Perheammattilaisten vastauksissa pääluokka *Lapsi tuen ja palveluiden keskiössä* kuvaa kaikkia niitä palveluita ja perheen ulkopuolisia tahoja, jonka piirissä lapsi on. Perheammattilaisten vastauksissa korostui, että verkostoissa toimiminen on vahvasti osa heidän omaa työtään ja perhetyötä tehdään perheiden parissa.

Perheammattilaiset korostivat sitä, että heidän työnsä keskipisteenä on vanhemmuuden tukeminen mm. keskusteluiden avulla. Lapsen edun mukainen työskentely tarkoitti sitä, että toiminnan keskiössä on lapsi. Tällä perheammattilaiset tarkoittivat sitä, että vanhempien kanssa keskusteltaessa asioita tarkasteltiin lapsen näkökulmasta. Tällöin työssä vanhempien kanssa korostui lapsen näkökulman huomiointi sekä se, miten vanhemmat omalla toiminnallaan voivat toimia oman lapsen parhaaksi.

minun omassa työssä keskiössä on se lapsi ja ne lapset ja sen lapsen tarpeet ja, mitä juuri se lapsi tarvitsee vanhemmuudesta ja minkälaisia vanhempia ja pystyykö ne vanhemmat sitten vastaamaan. Yritetään löytää vanhemmasta niitä ja vanhempien yhteisestä, että jos toisessa on ja toisessa, että miten he täydentää toisiaan, että se lapsen hyvä olo tulisi sieltä. Siihen ei olekaan semmoista yhtä sapluunaa, kun se on aina, että minkälaista vanhemmuutta se lapsi nimenomaan tarvii, ja että ne vanhemmat kokisivat olevansa riittäviä vanhempia. (RH12)

nii kyllä siinä niinkuin on molemmat vanhemmat mukana ja sillä tavalla pitäisi puhua siitä, että kuinka toimitaan ja millä tavalla se yhteisvanhemmuus taikka se yhteistyö näkyy siinä lapsen elämässä, että kyllä se meillekin ihan arkipäivää on. (RH35)

Perheammattilaiset myös kokivat, että lapsen näkökulman esiin tuominen keskusteluissa oli auttanut vanhempia ymmärtämään asioita paremmin. Perheammattilaisten näkökulman mukaan vanhemmat – kulttuuritaustasta tai perhekenteestä riippumatta – tarvitsivat neuvoa niin konkreetteihin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin seikkoihin kuin asioiden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseenkin.

se itse vanhemmuus ja kaikki kuitenkin varmasti kaikissa kulttuureissa lapsi on tosi tärkeä, ja kun tuo sen asian sen lapsen näkökulmasta, tuo jotenkin sitä miksi jotakin tehdään näin, niin kun tuo sen asian lapsen kautta näkyväksi, niin siitä on kyllä hyötyä (RH11)

Perheammattilaiset muistuttivat, että perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää myös perheammattilaisille itselleen, jotta he oppivat tuntemaan lapsen ja tietävät, mikä on paras tapa toimia lapsen kanssa.

vanhempainvartit mitä niinkuin päiväkerholaisten kanssa kerran vuodessa pyritään totuttamaan, ja useasti siellä on molemmat vanhemmat paikalla. Niin meidän halutaan tietoa siitä lapsesta: miten hän kotona, miten siellä menee ja sujuu ne kaikenlaiset toimet ja leikit. [...] Siinä aika monipuolisesti käydään läpi sitä elämää siellä perheen arjessa ja justiin kiukunpuuskista ja ruokailusta ja unista ja vähän niinkuin kaikesta. Semmoinen iso kattaus siellä on hirveen arvokkaita ne keskustelut, että sitten osataan toimia lapsen kanssa, kun tiedetään vähän enemmän. (RH33)

Vastauksissa korostui myös perheammattilaisten ammattirooli ja heidän tietonsa siitä, mitä lapsen parhaalla tarkoitetaan. Perheammattilaiset korostivat, että lakiin liittyy velvoite lapsen kuulemisesta: ”siinä uudessa laissahan nyt tämä lapsen kuuleminen [...] että tarvittaessa voidaan kuulla lastakin” (RH23). Haastattelutavat toivat esille, että vanhempien tulisi osallistua lapsensa hoitoon myös nuoruusiässä.

Toivottaisiin, että kummatkin vanhemmat osallistuisi sen nuoren hoitoon [...] ja hoidon suunnitteluun, hoidon toteutukseen, hoidon seurantaan ja koko siihen prosessiin. Kyllähän se on sen nuoren lapsen ja nuoren etu, että velvotettaisiin kummatkin vanhemmat paikalle esimerkiksi aloituskäynnille [...] tämä on nyt teidän prioriteettinne, että ei voi olla niin tärkeätä työmenoa tai jotain, ettettekö pääsisi paikalle. (RH53)

Perheammattilaisten näkemyksen mukaan lapsen etu oli, että vanhemmat osallistuvat kokonaisvaltaisesti lapsensa hoitoon ja kuntoutukseen tilanteissa, joissa lapsi tai nuori tarvitsee kuntoutusta tai muuta hoitoa oman kasvunsa ja kehityksensä tueksi.

6 POHDINTA

Pro gradu -tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella perheammattilaisten näkökulmia lapsen etuun yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että perheammattilaisten näkemys lapsen edusta muodostui kolmesta eri tekijästä: lapsen edun mukaisesta vanhemmuudesta, lapsen edun toteutumista perheen arjessa sekä siitä, miten lapsen etu oli huomioitu eri palveluiden toteuttamisen muodoissa ja tavoissa.

Tutkimuksen tulosten mukaan perheammattilaisten näkökulmasta lapsen etu näyttäytyi sekä konkreettisina arjessa havaittavina tekoina ja ratkaisuinä että näiden taustalla olevina yleisinä vanhemmuuteen liittyvinä arvoina ja näkemyksinä. Tutkimustuloksissa tuli ilmi myös perheammattilaisten näkökulma lapsen edun käsitteen monitahoisuuteen ja tapauskohtaisuuteen. Tutkimukseni tuki siten aiempia julkaisuja lapsen edusta, joissa käsitteen on todettu olevan tulkinnallinen, laaja ja monitahoinen (ks. Hakalehto, 2018, s. 52; Linnanmäki, 2019, s. 82; Torres Perea, 2021).

6.1 Lapsen edun monitahoisuus perheammattilaisten työssä

Tässä pro gradu -tutkimuksessa haastateltavat työskentelivät varhaisen lapsi- ja perhetyön parissa, joten heidän asemoitumisensa työhön liittyi ensisijaisesti lapseen ja tämän perheeseen. Tulokset osoittivat, että lapsen edun käsite oli perheammattilaisille tuttu ja näkökulmaa lapsen etuun tarkasteltiin oman ammatin ja työnkuvan kautta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös todettu, että lasten oikeuksien sopimus ja siihen liittyvä lapsen edun ensisijaisuus ovat käsitteinä päätöksentekoon osallistuvien ammattilaisten tiedossa (Kitterød & Lidén, 2021; Torres Perea, 2021).

Tutkimustulosten perusteella perheammattilaisten näkökulma lapsen etuun oli monitahoinen ja sitä määriteltiin tapauskohtaisesti eri tekijöiden avulla: miten lapsen etu näyttäytyi lapsen näkökulmasta, millainen vanhemmuus edisti

lapsen edun toteutumista, miten vanhemman henkilökohtainen kyky valmistautua vanhemmuuteen ja uuteen rooliin tuki lapsen edun toteutumista, tai miten palvelut ja lähiyhteisö tukivat lapsen kasvua ja kehitystä. Tutkimuksen tulokset olivat siten yhteneväisiä aiheesta saadun aiemman tiedon perusteella, joissa lapsen edun käsitteen on todettu olevan laaja ja moniselitteinen, jolloin yhtä määritelmää käsitteestä ei ole mahdollista muodostaa (Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2020, s. 6; Torres Perea, 2021). Lapsen etua tuleekin aina tarkastella tapauskohtaisesti (ks. Hakalehto, 2018, s. 52; Linnanmäki, 2019, s. 82; Torres Perea, 2021). Lapsen edun ensisijaisuutta tarkastellaan Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuden sopimuksessa, mutta myös tämä velvoittava ihmisoikeussopimus jättää käsitteen sisällön epämääräiseksi ja tulkinnanvaraiseksi (Hakalehto, 2018, s. 52). Koska käsite on monitahoinen ja tapauskohtainen, on mahdollista, että moniammatillisissa verkostoissa päätöksentekoon vaikuttaa kunkin ammattiryhmän oma lainsäädäntö ja työskentelyn keskiöissä olevan lapsen etu jää kokonaisuudessaan huomioimatta.

Tutkimuksen tulosten perusteella lapsen etu ja sen toteuttamistavat liittyivät olennaisesti perheammattilaisen työnkuvaa ympäröivään viitekehykseen sekä työntekijöitä velvoittavaan lainsäädäntöön, joka määrittelee kunkin perheammattilaisen käytännön työtä. Tuloksissa en kiinnittänyt huomiota perheammattilaisten erilaisiin ammattitaustoihin tai työnkuviin, mutta koulutukseen tai ammattiin liittyvät erilaiset näkökulmat lapsen edun tarkasteluun tulivat haastatteluissa esille. Tutkimuksessa terveystoimen työntekijät korostivat lapsen etua kasvuun ja kehitykseen liittyvänä seikkana, kun taas sosiaalitoimen työntekijät perustelivat lapsen etua lainsäädännölliseltä kannalta, etenkin kun puheeksi tuli vanhempien eroon, huoltajuuteen ja lapsen asumisjärjestelyihin liittyvät vastaukset. Aiemmat tutkimukset ja julkaisut tukevat näitä löydöksiä, sillä lapsen edun käsitteen on todettu olevan yleisesti tunnustettu, hyväksytty ja tiedossa oleva ammattilaisten työtä ohjaava näkemys (Nätkin & Vuori, 2007, s. 9; Torres Perea, 2021).

Tuloksista kävi ilmi, että perheammattilaisilla oli ammattinsa puolesta tietoa siitä, että lapsi on palveluiden ja päätöksenteon keskiössä. Perheammattilaisten

tuli myös pitää lapsen näkökulmaa esillä vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä, sillä vanhemmat eivät välttämättä olleet tietoisia siitä, miten heidän tekemänsä päätökset vaikuttivat lapseen ja tämän hyvinvointiin perheen arjen valinnoissa. Perhetyön merkitystä perustellaankin lapsen edun toteutumisella (Nätkin & Vuori, 2007, s. 9; Malja ym., 2019, s. 14).

Moniammatillinen yhteistyö oli tutkimukseen osallistuneille perheammattilaisille tuttu tapa työskennellä: perheammattilaiset kuvasivat fokusryhmähaastattelussa työskentelevänsä moniammatillisissa verkostoissa, kun oli tarpeen tukea lasta tai tämän perhettä. Moniammatillisissa verkostoissa tavoitteena onkin varmistua siitä, että keskusteluiden sisällöt vahvistavat lapsen näkökulmaan, kasvuun ja kehitykseen liittyviä tekijöitä (Alasuutari ym., 2022, s. 72). Tulosten mukaan moniammatillista työskentelyä ja sille asetettavia yhteisiä tavoitteita pidettiin myös tärkeinä. Moniammatillisen verkoston toiminnan kannalta onkin oleellista, että sen jäsenillä on yhteiset tavoitteet ja tieto toiminnan sisällöistä (Alasuutari ym., 2022, s. 70–71, Pulkkinen, 2018, s. 5; Rautio, 2013, s. 163). Yhteiset tavoitteen mukaiset linjaukset ja rakenteet varmistavat monialaisen verkoston kaikkien toimijoiden edistävän yhdessä lapsen hyvinvointia ja verkoston yhteistyön käytäntöjä (Alasuutari ym., 2022, s. 72).

6.2 Yhteisvanhemmuus lapsen etua toteuttamassa

Tutkimuksen tulosten mukaan perheammattilaisten näkökulmat lapsen etuun tulivat selkeimmin ilmi, kun he kuvasivat toimivaa vanhemmuutta lapsen näkökulmasta. Tulosten mukaan lapsen etu näyttäytyi lapsen kasvuympäristössä, joka muodostui lapsen, ympäröivän perheen ja vanhempien välisen suhteen kokonaisuudesta. Aiemmissä tutkimuksissa onkin todettu, että lapsen edun tarkasteluun liittyy olennaisesti lapsen perhe, moninaiset perhetilanteet sekä ympäröivä kulttuuri, jossa lapsi elää (Autonen-Vaaraniemi, 2019; Torres Perea, 2021). Perheammattilaiset kiinnittivät työssään huomiota siihen, millainen kasvuympäristö on lapsen edun mukainen.

Perheammattilaisten työnkuvaan kuului vanhemmuuden ja vanhemmuustaitojen tukeminen lapsen eri elämänvaiheissa. Hockin ja Mooradianin (2013) tutkimuksen mukaan sosiaalityön perhetyön keinoin voidaan tukea koko perhettä ja vanhempien omaa vanhemmuutta tukemalla vanhempien kasvua yhteisvanhemmuuteen. Cox ja Paley (2003) ovat myös todenneet, että perhetyön tavoite on tukea koko perhettä. Opetustoimessa, kuten varhaiskasvatuksessa, työskennellään yhdessä perheiden kanssa ja tuetaan vanhemmuutta yhteisillä keskusteluilla korostamalla kumppanuutta perheiden ja työntekijöiden välillä (Määttä & Rantala, 2022, s. 275, 286 & 295; OPH, 2022, esimerkiksi luku 3.3). Tutkimuksen tulokset vahvistivat siten näkemystä siitä, että vanhemmuus ja sen laatu on keskeinen tekijä lapsen edun tarkastelussa - ja samalla perheammattilaisten työn keskiössä on vanhemmuuden tukeminen ja vanhemmuuteen liittyvien kysymysten ja ajatusten herättely.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että perheammattilaiset näkivät lapsen edun toteutuvan, kun asioita tarkasteltiin lapsen näkökulmasta. Lapsen etu toteutui perheen arjessa konkreettisesti, kun perheen arki oli sujuvaa, tunneilma- piiri oli positiivinen ja vanhempien toiminnan taustalla olevat arvot ja näkemykset olivat lapsuutta ja lapsen parasta huomioivia. Perheammattilaisten mukaan hyvään vanhemmuuteen liittyi myös se, että vanhemmat jakoivat vanhemmuutta toistensa kanssa sekä olivat sopineet kotitöihin liittyvästä työnjaosta. Vanhempien kyky tehdä ratkaisuja lapsen parasta ajatellen niin yhdessä kuin erikseenkin ilmensi perheammattilaisten mukaan lapsen edun mukaista vanhemmuutta. McHale ja Irace (2011, s. 16) pitävät tätä seikkaa tärkeänä osana vanhemmuutta, sillä vanhemman tulee kyetä näkemään lapsi yksilönä, omasta itsestä erillisenä, jolloin vanhemman toimien lähtökohtana kaikissa valinnoissa on lapsen paras. Vanhempien välinen yhteistyö ja toimiminen perheen hyväksi nähtiin lapsen edun mukaisena vanhemmuutena. Tutkimustulokset vahvistivat siten näkemystä siitä, että yhteisvanhemmuuden toteutuminen on merkittävä tekijä lapsen ja perheen hyvinvoinnille ja yhteistoiminnalle (ks. Feinberg, 2003; McHale & Irace, 2011, s. 16; Vezetti, 2021).

Tulosten mukaan perheammattilaiset korostivat, että vanhemmuus on pysyvää ja jatkuu läpi elämän, vaikka vanhemmat olisivatkin eronneet. Tutkimustulosten mukaan perheammattilaisten näkökulmasta lapsen edun mukaiseen vanhemmuuteen liittyy molemmat vanhemmat. Vastauksissa mainittiinkin usein vanhemmuutta kuvaamaan termit ”isä” ja ”äiti” tai ”molemmat yhdessä”. Tulosten mukaan yhteisvanhemmuuden nähtiin siten toteutuvan erityisesti ydinperheissä. Tämä poikkeaa Feinbergin (2003) sekä Hockin ja Mooradianin (2013) näkemyksistä, joissa korostetaan, että yhteisvanhemmuuteen liittyvät ne henkilöt, jotka ovat vastuussa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Vanhemmuutta ei siten määritellä esimerkiksi biologiaan tai sukupuoleen liittyväksi (Feinberg, 2003). Tulokseen saattaa vaikuttaa se, että perheammattilaiset työskentelivät varhaisen lapsi- ja perhetyön palveluissa, joissa keskitytään paljon lapsen elämän alkuvaiheisiin ja yhtenä työnteon muotona on keskustelu molempien vanhempien kanssa.

Perheammattilaisten näkemysten mukaan lapsen etu toteutui, kun ympäristö ja siinä elävät jäsenet voivat hyvin. Tällöin lapsi nähtiin yhtenä perheensä jäsenenä ja jokainen yksittäinen jäsen oli vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja siten vaikutti toinen toisiinsa. Tutkimustuloksissa tuli ilmi, että perheen nähtiin toimivan systeeminä, jonka jokaisella jäsenellä oli merkittävä rooli perheen ja sen jäsenten hyvinvoinnin kannalta. Perheiden kanssa työskenneltäessä tuleekin huomioida koko perhesysteemi ja siihen kuuluvien jäsenten vaikutukset toisiinsa, jolloin perheen nähdään olevan enemmän kuin sen osien, eli jäsenten, summa (Cox ja Paley 2003). Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että lapsen etua määriteltäessä tulee huomioida myös se, että vanhempien hyvinvointi vaikuttaa lapseen (Torres Perea, 2021). Tämän lisäksi toimivalla parisuhteella ja vanhemmuudella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia kaikkien perheenjäsenten hyvinvointiin (Hock & Mooradian, 2013; Mollà Cusín ym., 2020).

Tuloksissa korostui perheammattilaisten näkemys siitä, että vanhempien tuli kaikessa päätöksenteossa kyetä huomioimaan lapsen edun ensisijaisuus – myös silloin, kun vanhemmat olivat eronneet. Vanhempien tuli eron jälkeenkin

kyetä turvaamaan lapselle säännöllinen arki, johon liittyi selkeät asumisjärjestykset ja vastuu arjen toimivuudesta. Vanhemmuuden jatkumisen eron jälkeen onkin todettu olevan lapselle ja hänen hyvinvoinnilleen merkityksellistä (Vezzetti, 2021). Myös Feinbergin (2003, s. 101) ekologinen yhteisvanhemmuuden malli tukee tätä näkökulmaa, sillä yhteisvanhemmuuden toteutuminen ei edellytä yhdessä asumista, vaan sitä, että vanhemmat tukevat toisiaan vanhemmuuden roolissa ja jakavat yhteisen vastuun lapsen kasvatuksesta. Tulosten mukaan lapsen edun toteutuminen ei siten liittynyt perhe- tai asumismuotoon, vaan lapsen etuun liittyi olennaisesti se, että vanhemmuus jatkui läpi lapsen elämän.

Tässä tutkimuksessa perheammattilaiset korostivat, että lapsen edun toteutumiseen vaikuttaa vanhempien tietoisuus omien valintojensa perusteluista ja omista ajatuksistaan vanhemmuuteen liittyen sekä vanhempien tietoisuus siitä, mitkä seikat arjessa tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Perheammattilaiset korostivat, että vanhemman läsnäolo arjessa ja avoin keskustelu niin vanhemmuudesta kuin lapsen tarpeistakin lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja auttoi yhteisten kasvatuskäytäntöjen muodostamisesta. Tulosten mukaan vanhemmuuteensa tyytyväinen vanhempi kykeni toimimaan arjessa lapsen kasvua ja kehitystä tukevana vanhempana ja kykeni tekemään lapsen edun mukaisia valintoja. Tämä seikka onkin keskeinen perhetyössä, jonka tavoitteena on esimerkiksi keskustelujen avulla parantaa molempien vanhempien suhdetta lapseen, jolloin käytännössä tuetaan vanhemmuustaitojen vahvistumista (Nielsen, 2017).

Perheammattilaiset liittivät lapsen edun mukaiseen vanhemmuuteen molempien vanhempien vastuun positiivisen ja kaikki perheenjäsenet huomioivan ilmapiirin luomisessa. Tämän nähtiin toteutuvan yhteisen, mutta samalla jaetun, vanhemmuuden kautta. Perheammattilaisten kuvatessa omaa työtään he korostivat sitä, että heidän työnsä menetelmänä oli keskustella vanhempien kanssa näistä tekijöistä jo ennen kuin lapsi syntyy. Feinberg (2003) ja Strandell (2010) korostavatkin sitä, että yksilöiden tulee ymmärtää päätöksensä ja toimiensa taustalla vaikuttavat tekijät. Tällöin vanhempien tietoisuus omista uskomuksistaan, arvoistaan, toiveistaan ja odotuksistaan tulevaa vanhemmuutta kohtaan ovat arjessa toteutuvan yhteisvanhemmuuden taustalla vaikuttavia seikkoja (Feinberg,

2003). Perheammattilaiset herättelivätkin siten vanhempia pohtimaan omaa vanhemmuuttaan ja lapsikäsitystään, joka Pulkkisen mukaan (2018) koostuu yksilön maailmankuvasta ja -katsomuksesta sekä ihmiskäsityksestä (s. 5).

6.3 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelu on tärkeää (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 182). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että koko tutkimusprosessiin liittyvä informaatio ja tehdyt valinnat on perusteltu kriittisesti (Pietarinen, 2002, s. 59). Hyvän tieteellisen käytännön (HTK) mukaisesti tutkimus voi olla eettisesti luotettava ja hyväksyttävä ja tutkimuksen tulokset luotettavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvää tieteellistä käytäntöä toteuttamalla (Kuula, 2011, luku 2; Varantola, 2013, s. 6). Tutkija joutuukin jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja ottamaan yhtäaikaaisesti kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen (Eskola & Suoranta, 1998, luku 5). Tutkimukseni luotettavuutta onkin tärkeää tarkastella aineiston keruun, analysoinnin ja tulkinnan kannalta.

Sain käyttööni valmiiksi litteroidun ”Yhteisvanhemmuuteen oppimassa (CopaGloba)”- hankkeen työntekijäaineiston, joka koostui viidestä Microsoft Teamsilla nauhoitetuista varhaisen lapsi- ja perhetyön ammattilaisten fokusryhmähaastatteluista. Valmiiksi litteroidun aineiston käyttö laadullisessa tutkimuksessa onkin varsin yleistä (Erlingsson & Brysiewicz, 2017). Tutkimushankkeen työntekijä sekä kunkin kaupungin yhdyshenkilö kutsuivat haastateltavia mukaan fokusryhmähaastatteluun. Näin fokusryhmähaastatteluiden kokoamisessa varmistettiin se, että haastateltavat toimivat lapsiperheiden parissa ja heille oli tutkimushankkeeseen liittyvät teemat tuttuja oman ammattinsa kautta. Fokusryhmähaastattelun tarkoituksena onkin koota pieni ryhmä keskustelemaan yhdessä ennalta määritellystä aiheesta (Patton 2015, s. 385). Ryhmän kokoamisessa on myös tärkeää se, että haastateltavat tietävät tutkittavasta aiheesta, jolloin esimerkiksi ammattitausta vaikuttaa siihen, keitä fokusryhmähaastatteluun kutsutaan (Mäntyranta & Kaila, 2008; Patton, 2015, s. 236).

Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa noudatettavana periaatteena oli tasavertaisuus, jolloin haastattelijan tehtävänä oli pitää kaikkia haastateltavien mielipiteitä arvokkaina, myös kriittisiä näkemyksiä. Fokusryhmähaastatteluissa haastattelijan tulee olla valpas huomaamaan, jos joku haastateltavista ei pääse keskusteluun mukaan, jolloin haastateltavan näkökulmat jäävät kuulematta (Mäntyranta & Kaila, 2008). Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa käytettiin kahta haastattelijaa sekä suhteellisen pieniä ryhmäkokoja, jolloin voitiin varmistua siitä, että kaikki haastateltavat pääsevät mukaan keskusteluun. Fokusryhmähaastatteluiden aluksi myös sovittiin haastateltavien kanssa yhdessä siitä, miten haastateltavat osallistuvat keskusteluun ja saavat puheenvuoroja.

Fokusryhmähaastattelussa aineiston keruun luotettavuutta tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota sekä haastattelijan että haastateltavien vuorovaikutukseen ja toimintaan. En tutkijana itse osallistunut haastatteluaineiston keräämiseen, mutta aineiston tarkka litterointi mahdollisti sen, että sain haastattelutilanteesta ja sen vuorovaikutteisuudesta tarkan kuvan. Litteroidusta haastatteluaineistosta oli nähtävissä, että fokusryhmähaastattelun ominainen piirre, vuorovaikutus haastateltavien välillä, toteutui. Haastateltavat jatkoivat toistensa vastauksia, viittasivat aiempiin vastauksiin sekä mielipiteisiin ja kertoivat omista kokemuksistaan. Fokusryhmähaastattelun keskeinen ominaispiirre onkin, että menetelmän avulla saadaan osallistujien välille vuorovaikutusta ja keskustelua (Mason, 2002, s. 65; Valtonen & Viitanen, 2020, s. 119). Haastateltavat voivat myös johdatella keskustelua oma-aloitteisesti eteenpäin (Alasuutari, 2011, s. 152). Mäntyrannan ja Kailan (2008) mukaan fokusryhmähaastattelussa tärkeintä on, että haastateltavat tuovat tutkittavaan ilmiöön erilaisia näkökulmia. Nämä seikat tulivat esille saamassani aineistossa, sillä fokusryhmähaastatteluun osallistuneet eri ammateista tulevat haastateltavat toivat omia työnkuvan tai ammatistaan mukaisia näkökulmia ja kokemuksia lapsen edun tarkasteluun.

Fokusryhmähaastattelun luotettavuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota haastattelijan rooliin. Valtosen (2005, s. 226) mukaan fokusryhmähaastat-

telussa haastattelijan tehtävänä on ylläpitää keskustelua, mutta hänen ei ole tarkoitus vaikuttaa osallistujien mielipiteisiin. Perheammattilaisten fokusryhmähaastatteluissa haastattelijat ohjasivat ja rajasivat keskustelua sekä huomioivat kaikkien osallistujien mahdollisuudet kertoa omista näkökulmistaan esimerkiksi palauttamalla keskustelut puolistrukturoidun haastattelun teemoihin. Haastattelijat osoittivat hymähdyksillä ja ääntelyillä olevansa mukana keskustelussa, vaikka eivät itse osallistuneetkaan keskustelun kulkuun.

Kaikissa viidessä haastattelussa haastateltavat olivat aktiivisia ja jokainen pääsi vastaamaan kuhunkin aiheeseen yhden tai useamman kerran. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli myös oleellista, että kaikkien osallistujien vastaukset huomioitiin ja keskustelussa luotiin näin yhteistä näkemystä lapsen edusta. Haastattelijat kannustivat haastateltavia täydentämään mieleen tulleita ajatuksia ja kaikilla oli mahdollisuus lisätä kommentteja vielä haastattelun loppuun.

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, joka soveltuu analyysimenetelmäksi, kun pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Puusa, 2020, s. 149; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 117). Tutkimusmenetelmien luotettavuutta voidaan tarkastella validiteetin ja reliabiliteetin avulla (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 160). Validiteetti tarkoittaa sitä, onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä oli tarkoituskin, eli vastaako metodi tutkimuskysymyksiin (Mason, 2002, 189; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 160). Tutkimukseni tutkittiin perheammattilaisten näkemyksiä lapsen edusta yhteisvanhemmuuden kontekstissa ja teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avulla oli mahdollista muodostaa aineistosta konkreetteja pääluokkia kuvaamaan lapsen etua ja sen toteutumista.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa huomioidaan, kuinka validi analyysi ja sen tulkinta on, jolloin tarkoituksena on luotettavasti selittää, miten tulokset on saavutettu ja aineisto yhdistetty (Mason, 2002, s. 191–192). Analyysin vaiheiden tarkka kuvaaminen lisää siten tutkimuksen validiteettia. Analyysini teoreettiset kytkennät liittyivät puolistrukturoidun temahaastattelun aihepiireihin sekä pro gradu -tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen

lapsen edun käsitteestä. Pro gradu -tutkimukseni luvussa 4.4. olen kuvannut tarkasti, miten tutkimukseni tulokset ja analyysin luokat ovat muodostuneet. Analyysiä tehdessäni olen luokitellut lapsen edun käsitettä mahdollisimman konkreetteiksi luokiksi, jolloin lukijan on mahdollista liittää lukemansa aiempaan tietoonsa lapsen edun käsitteestä.

Kiinnostukseni tutkimaani aihetta kohtaan nousi omista kokemuksistani moniammatillisissa verkostoissa. Aineiston käsittelyssä minun tuli tutkijana säilyttää objektiivinen ote luokitteluja tehdessäni, jotta oma ammatillinen näkemykseni ei vaikuttanut luokitteluihini tai valitsemiini alkuperäisilmauksiin. Aineiston käsittelyssä tutkijan objektiivisuudesta kiinnitin huomiota Erlingssonin ja Brysiewiczin (2017) mukaiseen tapaan analysoida aineistoa, jossa aineiston analysointiin liittyy useamman lukukerran alkuvalmistelut. Haastatteluiden lukeminen useampaan kertaan antoi hyvän kokonaiskuvan aineistosta, jolloin tutkijana pystyin unohtamaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan ammattiroolini ja keskityin haastateltavien ilmauksiin ilman ennako-oletuksia. Erlingssonin ja Brysiewiczin (2017) mukaan onkin oleellista, että tutkija säilyttää puolueettoman aseman analyysin aikana.

Tutkimukseni tulokset ilmentävät ja antavat konkreetteja merkityksiä sille, mistä haastateltujen perheammattilaisten mukaan muodostuu lapsen etu. Alasuutarin (2011) mukaan tutkijan tulkinta onkin validi, kun havaintoaineisto tehdään lukijalle ymmärrettäväksi, ja kun sen puitteissa tutkija voi antaa selityksen sille, miksi ryhmän jäsenet puhuvat dokumentoidulla tavalla (s. 153). Tutkimuksessa onnistuttiinkin konkretisoimaan sitä, miten perheammattilaiset määrittelevät abstraktin käsitteen ”lapsen etu”, kun sitä tarkastellaan yhteisvanhemmuuden kontekstissa. Kyngäksen (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen avulla voidaan kuvailla ilmiötä ja siten laajentaa lukijoiden tietämystä ja näkökulmia tutkittavaan aiheeseen (s. 5–6). Tutkimustuloksia voidaan siten pitää luotettavina juuri tämän tutkimushankkeen fokusryhmähaastatteluihin osallistuneiden perheammattilaisten näkökulmasta. Alasuutarin (2011) mukaan laadullisessa tutki-

muksessa tärkeintä onkin tutkimuksen paikallinen selittäminen, jolloin selitysmallin tulee päteä mahdollisimman hyvin tutkimuksen perustana olevaan empiiriseen aineistoon (s. 243).

Tutkimustulokset ovat yleistettävissä tähän tutkimukseen liittyen. Alasuo-tarin (2011) mukaan laadullisen tutkimuksen yleistettävyyden tulee esille myös aineiston luokkien pelkistämisen vaiheessa, jolloin tutkija muodostaa raakahavain-tojensa perusteella luokkia, jotka tutkimuksen lukija kuvauksen luettuaan tunnistaa osaksi käsiteltävää ilmiötä (s. 243). Analyysissä olen luokitellut aineisto-viitteet valitsemini luokkiin ja lopulta pääluokkiin, mutta joku toinen tutkija saattaa samastakin aineistosta löytää erilaisia merkityksiä saman aiheen tarkas-teluun. Laadullisen tutkimuksen aineistoa voikin Kuulan ja Tiitisen (2010) mu-kaan tuskin koskaan analysoida tyhjiin, sillä aineistoa voidaan lähestyä eri tutki-muksissa useista näkökulmista ja eri tutkimusmenetelmien avulla (s. 452).

6.4 Jatkotutkimukset ja käytännön sovellukset

Lapsen edun käsite on oleellinen lakeja ja päätöksentekoa määrittävä käsite. Olen ollut varhaiskasvatuksen erityisopettajan ammattiroolissa erilaisissa verkostoissa ja toisinaan olen jäänyt pohtimaan, kenen etu tai toiveet lopulta ovat moniamma-tillisen ryhmän yhteisinä tavoitteina - varhaiskasvatuksen, vanhempien, lasten-suojelun, terveydenhuollon vai lapsen. Tutkimusta tehdessäni havaitsin saman seikan, joka tuli esiin tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä: käsite on laaja ja monitahoinen ja siitä on vaikea muodostaa yhtä ja kaikissa tilanteissa toimivaa määritelmää. Lapsen edun käsitteen abstraktisuus ja samalla käytännön toimia ohjaava periaate olivatkin alun perin itseäni kiinnostavia seikkoja, kun pohdin pro gradu -tutkimuksen aihetta. Käsitteen tutkiminen oli haastavaa, koska kyse on abstraktista ilmiöstä, joka toteutuu konkreetteina seikkoina yksilöiden valin-noissa, toimissa ja päätöksenteossa.

Suomen yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa on viime aikoina kiinnitetty huomiota lapsiin ja lasten hyvinvointiin: lapsi- ja

perhepalvelun muutosohjelman (LAPE) tavoitteena on uudistaa pirstaleista palvelu- ja auttamisjärjestelmää (Autonen-Vaaraniemi, 2019) ja Suomen kansallisen lapsistrategian 2021 mukaisena tavoitteena on vahvistaa vanhemmuustaitoja ja vanhemmuuden tukea, niin että vanhempien kasvatustavat tukevat lapsen oikeuksia ja erityisasemaa (VN, 2021, s. 24). Perhekeskus-toimintamallin avulla lapsen ja perheen tarvitsemat lähipalvelut, kuten varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset, toimivat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena (Halila ym., 2019, s. 73). Tällä uudella mallilla on tarkoitus vahvistaa peruspalveluita ja siirtää palveluiden painopistettä ennaltaehkäisevään toimintaan ja varhaiseen puuttumiseen, jolloin lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat ensisijaisia tavoitteita muutoksessa. (Halila ym., 2019, s. 73; Hastrup ym., 2016, s. 17-18).

Jatkossa olisi tarpeellista tutkia sitä, lisääkö uusi perhekeskus-toimintamalli lapsen edun toteutumista moniammatillisten verkostojen päätöksenteossa sekä selkiytyykö ja konkretisoituuko lapsen edun käsite, kun tehdään tiiviisti yhteistyötä eri ammattiryhmien ja hallinnonalojen välillä. Kiinnostukseni lapsen edun käsitettä kohtaan voimistui pro gradu -tutkimukseni teon aikana ja itselleni jäi vahvasti mieleen se, että voin omalla toiminnallani vaikuttaa moniammatillisessa verkostossa yhteiseen näkemykseen lapsen edun käsitteestä. Moniammatillisen verkoston kokoontumisessa kukin osallistuja voi ilmaista oman toimialansa mukaisen käsityksen lapsen edusta. Tällöin abstrakti ja monitahoinen käsite konkretisoituu ja kaikki moniammatillisen verkoston jäsenet tunnistavat eri toimialojen näkökulman yhteisessä päätöksenteossa. Tämä voi myös selkiyttää tapaamisen tarkoitusta ja verkoston yhteisiä tavoitteita, joiden tulee olla asiaan – eli lapsen – edun mukaisia.

Lapsen edun toteutuminen moniammatillisissa verkostoissa nouseekin jokaisen jäsenen omasta näkökulmasta omaan työhön. Haastateltava (RH12) kiteytti, mitä jokaisen moniammatilliseen verkostoon osallistuvan ammattilaisen tulisi muistaa: ”työssä keskiössä on se lapsi ja sen lapsen tarpeet ja mitä juuri se lapsi tarvitsee”.

LÄHTEET

- Aaltonen, A. (2020). *Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimessa: Lapsen huolto, tapaamisoikeus ja elatus* (2., uudistettu painos). Edita.
- Alastalo, M. (2005). Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa J. Ruusuvuori, L. Tiittula & T. Aaltonen (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 3–25). Vastapaino.
- Alasuutari, M., Lammi-Taskula, J., Riikonen, A. & Kannel, L. (2022). *Lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö ja palveluohjaus*. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:27). Valtioneuvoston kanslia. Helsinki. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-064-6>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uudistettu painos). Vastapaino.
- Autonen-Vaaraniemi, L. (2019). Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 27(4), 362–378. <https://doi.org/10.30668/janus.87982>
- Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., De Mol, J. & Rober, P. (2013). Divorce professionals in Flanders: Policy and practice examined: Divorce professionals in Flanders. *Family Court Review*, 51(4), 542-556. <https://doi.org/10.1111/fcre.12051>
- CopaGloba. (18.6.2021). *Yhteisvanhemmuuteen oppimassa: Vertaileva pitkäaikäistutkimus yhteisvanhemmuuden rakentumisesta vanhemmuuteen siirtymävaiheessa* (CopaGloba). <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/hankkeet-projects/copa>
- Cox, M. J. & Paley, B. (2003). Understanding families as systems. *Current Directions in Psychological Science: A Journal of the American Psychological Society*, 12(5), 193–196. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.01259>
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli, J. Aaltola & S. Herkama (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle*

tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-Kustannus.

Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.

Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, 7(3), 93–99.

<https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001>

Feinberg, M. E. (2002). Coparenting and the transition to parenthood: A framework for prevention. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(3), 173–195. <https://doi.org/10.1023/A:1019695015110>

Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting, Science and Practice*, 3(2), 95–131. https://doi.org/10.1207/S15327922PAR0302_01

Fern, E. F. (2001). *Advanced focus group research*. SAGE.

Hakalehto, S. (2016). Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (1. painos, s. 22–57). Kauppakamari.

Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet*. Alma Talent.

Hakalehto, S., & Toivonen, V. (2021). Johdatus lapsen oikeuksiin perheessä. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä* (s. 20–69). Kauppakamari.

Halila, R., Kaukonen, P., Malja, M. & Savola, S. (2019). *Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset. LAPE-muutosohjelmassa tehdyn valmistelutyön loppuraportti*. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:30) Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4061-1>

Hastrup, A., Paavilainen, E., Kekkonen, M., Leikas, T., Kivineva, E., Pihlajamäki, V. & Lepistö, E. (2016). *Perhekeskus lasten ja perheiden palveluiden tarjoajana: Kehittämisprosessi JIK-kuntayhtymä* (Työpaperi 25/2016). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-696-4>

- Hock, R. M., & Mooradian, J. K. (2013). Defining coparenting for social work practice: A critical interpretive synthesis. *Journal of Family Social Work*, 16(4), 314–331. <https://doi.org/10.1080/10522158.2013.795920>
- Isoherranen, K. (2005). *Moniammatillinen yhteistyö*. WSOY.
- Itäpuisto, M., Kiili, J., Malinen, K., Moilanen, J., & Punna, M. (2021). Perhe- ja lapsityön ammatilliset asiantuntijuudet kokemusasiantuntijuuden kontekstissa. *Janus (Jyväskylä, Finland)*, 29(3), 212–228. <https://doi.org/10.30668/janus.96981>
- Jaakkola, A-M. (2016). Lapsikeskeisen lähestymistavan näkökulmat lastensuojelun tutkimuskirjallisuudessa. Teoksessa P. Petrelius, H. Tulensalo, A-M Jaakkola & J. Hietamäki (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämiseksi* (Työpaperi 33/2016, s. 115–130). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-749-7>
- Keemink, J. R., Sharp, R. J., Dargan, A. K., & Forder, J. E. (2022). Reflections on the use of synchronous online focus groups in social care research. *International Journal of Qualitative Methods*, 21, 1-13. <https://doi.org/10.1177/16094069221095314>
- Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulainen, S. & Hirvonen, J. (2019). Moniammatillisuus käsitteenä ja käytänteinä. Teoksessa K. Mönkkönen, T. Kekoni & A. Pehkonen (toim.), *Moniammatillinen yhteistyö: Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla* (s. 15–46). Gaudeamus.
- Kitterød, R. H. & Lidén, H. (2021). Children in dual-residence arrangements: Exploring discourses of fairness and children's best interest in Norway. *Children & Society*, 35(4), 549–562. <https://doi.org/10.1111/chso.12424>
- Kurki-Suonio, K. (2000). Joint custody as an interpretation of the best interests of the child in critical and comparative perspective. *International Journal of Law, Policy, and the Family*, 14(3), 183-205. <https://doi.org/10.1093/lawfam/14.3.183>
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. uudistettu painos). Vastapaino.

- Kuula, A. & Tiitinen, S. (2010). Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa P. Nikander, M. Hyvärinen, J. Ruusuvuori, J. Pöysä, O. Jolanki, P. Nikander & S. Karhunen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 446–459). Vastapaino.
- Kyngäs, H. (2020). Qualitative research and content analysis. Teoksessa H. Kyngäs, K. Mikkonen & M. Kääriäinen (toim.), *The application of content analysis in nursing science research*. (s. 3–13). Springer.
- Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli, J. Aaltola & S. Herkama, S. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-Kustannus.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830361>
- Lamb, M. E. & Braver, S. L. (2021) Shared parenting. Teoksessa J. M. Torres Perea, M. Ortiz-Tallo Alarcón & E. Kruk. *The Routledge international handbook of shared parenting and best interest of the child*. (s. 27–39). Routledge. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.4324/9781003140566>
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto. (2020). *Lapsen etua etsimässä: Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020*. (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:2). Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-919-3>
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>
- Leinonen, J., Brotherus, A. & Venninen, T. (2014). Children's participation in Finnish pre-school education - identifying, describing and documenting children's participation. *Nordisk barnehageforskning*, 7.
<https://doi.org/10.7577/nbf.725>
- Linnanmäki, K. (2019). *Lapsen etu huoltoriidan tuomioistuinsovittelussa: Lapsioikeutta, sovitteluteoriaa ja empiriaa yhdistävä tutkimus*. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Alma Talent.

- Linnanmäki, K. (2021). Lapsen etu, oikeus ja sovittelu. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä* (s. 274–323). Kauppakamari.
- Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (2019). *Lastensuojelun laatusuositus* (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8). Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching* (2. painos). SAGE Publications.
- Mattila, E., Kallio, T. J. & Saru, E. (2021). Sivistyksen ja soten yhteistyö kunnissa: Askeleita kohti syvempää palveluintegraatiota. *Hallinnon Tutkimus*, 40(3), 170–186. <https://doi.org/10.37450/ht.101897>
- Matthes, M. (2020). How to improve the quality of childhood: Setting the scene. Teoksessa C. Clouder, B. Heys & M. Matthes (toim.), *Improving the quality of choldhood in the European Union – Current perspectives, 1*, (luku 1). Bryssel: Alliance for Choldhood European Network Group. Haettu 4.1.2023 osoitteesta
<https://www.allianceforchildhood.eu/files/QOC%20Sig%201.pdf>
- Mchale, J. P. & Irace, K. (2011). Coparenting in diverse family systems. Teoksessa J. P. McHale & K. M. Lindahl. *Coparenting: A conceptual and clinical examination of family systems*. (s. 3–12). American Psychological.
- McHale, J. P. & Lindahl, K. (2011). Introduction: What is coparenting? Teoksessa J. P. McHale & K. M. Lindahl. *Coparenting: A conceptual and clinical examination of family systems*. (s. 15–38). American Psychological.
- Moilanen, P. & Rähä, P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli, J. Aaltola & S. Herkama (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-Kustannus.
- Mollà Cusí, L., Günther-Bel, C., Vilaregut Puigdesens, A., Campreciós Orriols, M. & Matalí Costa, J. L. (2020). Instruments for the assessment of coparenting: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 29(9), 2487–2506. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01769-3>

- Mäntyranta, T., & Kaila, M. (2008). Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Duodecim: lääketieteellinen aikakauskirja*, 124(13), 1507–1513.
- Mänttari-van der Kuip, M. (2022). Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(1), 21–43.
- Määttä, P. & Rantala, A. (2022). *Tavallisen erityinen lapsi: Kasvun ja hyvinvoinnin tukeminen yhdessä* (3., uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Mönkkönen, K., Leinonen, L., Arajärvi, M., Hovatta, A-E., Tusa, N. & Salokangas, K. (2019). Moniammatillisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Teoksessa K. Mönkkönen, T. Kekoni & A. Pehkonen (toim.), *Moniammatillinen yhteistyö: Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla* (s. 47–88). Gaudeamus.
- Nielsen, L. (2017). Re-examining the research on parental conflict, coparenting, and custody arrangements. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(2), 211–231. <https://doi.org/10.1037/law0000109>
- Nieminen, I., Vierula, T., Paavilainen, E. & Pösö, T. (2020). Moniammatillinen palvelutarvearviointi muutoksessa ja muuttuvassa ympäristössä: Lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisten näkemyksiä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 28(3), 237–253.
- Nikander, P. (2010). Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa P. Nikander, M. Hyvärinen, J. Ruusuvuori, J. Pöysä, O. Jolanki, P. Nikander & S. Karhunen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 432–445). Vastapaino.
- Nylund, A., (2021). Kohti lapsen todellista osallisuutta: juhlapuheista asenteiden ja toimintatapojen muutoksiin. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet perheessä* (s. 323–357). Kauppakamari.
- Nätkin, R. & Vuori, J. (2007). Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa K. Eräranta, J. Vuori & R. Nätkin (toim.), *Perhetyön tieto* (s. 7–38). Vastapaino.

- Opetushallitus (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Määräykset ja ohjeet 2a. Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf
- Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Talentum.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4. painos). SAGE Publications, Inc.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628>
- Petrelus, P., Tulensalo, H., Jaakkola, A-M. & Hietämäki, J. (2016), Kohti lapsikeskeistä ja kokonaisvaltaista lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Teoksessa P. Petrelus, H. Tulensalo, A-M Jaakkola & J. Hietämäki (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämiseksi* (Työpaperi 33/2016, s. 5–27). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-749-7>
- Pietarinen, J. (2002). Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 58–69). Gaudeamus.
- Pietiläinen, V., Syväjärvi, A. & Salmi, I. (2019). Muuttuvien vuorovaikutussuhteiden haaste – Integroiva näkökulma dirkursiiviseen johtamiseen. Teoksessa A. Syväjärvi & V. Pietiläinen (toim.), *Inhimillinen ja tehokas sosiaali- ja terveysjohtaminen* (s. 29–62). Tampere University Press.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0344-0>
- Pippuri, T. (2021). Kuulun ryhmään – opin ja voin hyvin koulussa. Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri, J. & S. Laimio (toim.), *Kohti lapsen näköistä osallisuutta* (s. 93–101). Pelastakaa Lapset ry.
- Pulkkinen, L. (2018). *Kohti yhteistä lapsikäsitystä*. (Työpaperi 12/2018). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-086-0>
- Pulkkinen, L. (2022). *Lapsen hyvinvointi alkaa kodista*. PS-kustannus.

- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. (s. 145–156). Gaudeamus.
- Rautio, S. (2013). Diaries of family workers: empowerment and working with families with children. Teoksessa M. Törrönen, O. Borodkina, V. Samoylova, & E. Heino (toim.), *Empowering Social Work : Research & Practice*, (s. 158–170). Palmenia Centre for Continuing Education, University of Helsinki, Kotka Unit. <http://doi.org/10.31885/2018.00023>
- Strandell, H. (2010). From structure – action to politics of childhood: Sociological childhood research in Finland. *Current Sociology*, 58(2), 165-185. <https://doi.org/10.1177/0011392109354240>
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
<https://finlex.fi/fi/laki/smur/1999/19990731>
- Tiittula, L. & Ruusuvuori, J. (2005). Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvuori, Tiittula, L. & T. Aaltonen (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 9–21). Vastapaino.
- Torres Perea, J. M. (2021). Best interest of the child. “A” or “the” primary consideration?. Teoksessa J. M. Torres Perea, M. Ortiz-Tallo Alarcón & E. Kruk (toim.), *The Routledge international handbook of shared parenting and best interest of the child*. (s. 51–62). Routledge. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.4324/9781003140566>
- Tulensalo, H. & Muukkonen, T. (2016). Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilannearviossa - 2000-luvun kehityksen ja nykytilan arviointia. Teoksessa P. Petrelius, H. Tulensalo, A-M. Jaakkola & J. Hietamäki (toim.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämiseksi* (Työpaperi 33/2016, s. 101–114). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-749-7>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Valtioneuvosto. (2021). *Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö: kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea* (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8). Valtioneuvosto. Helsinki. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>
- Valtonen, A. (2005). Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa J. Ruusuvuori, L. Tiittula & T. Aaltonen (toim.), *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (s. 223–241). Vastapaino.
- Valtonen, A. & Viitanen, M. (2020). Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 118–130). Gaudeamus.
- Varantola, K. (2013). *Hyoä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Haettu 2.1.2023 osoitteesta https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki>
- Vezzetti, V. C. (2021). Shared parenting as a protective factor in children’s and adults’ health. Teoksessa J. M. Torres Perea, M. Ortiz-Tallo Alarcón & E. Kruk (toim.), *The Routledge international handbook of shared parenting and best interest of the child*. (s. 142–154). Routledge. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.4324/9781003140566>
- Unisef (2023). *Lapsen oikeuksien sopimus: koko teksti*. Haettu 2.1.2023 osoitteesta <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

LIITTEET

Liite 1. Esimerkki kolmen pääluokan muodostumisesta teoriasidonnaisen sisälönanalyysin menetelmällä

Lyhennetty alkuperäinen ilmaus ja lihavointi	Pelkistys	Alaluokka	Pääluokka
<p>jotenkini kyl- m-minun omassa työssä nii se keskiössä on se lapsi ja ne lapset ja sen lapsen tarpeet ja mitä juuri se lapsi tarvitsee vanhemmuudesta ja minkälaisia vanhempia ja ((jotain osuu mikkiin äänittäjän puolella)) pystyykö ne vanhemmat sitte vastaamaan yritetään löytää vanhemmasta niitä ja vanhempien yhteisestä että jos toisessa on ja toisessa että miten he täydentää toisiaan, <että se lapsen hyvä olo tulis sieltä se>, et siihen ei oookkaan semmosta yhtä sapluunaa ku se on aina sitte settä minkälaista vanhemmuutta se lapsi nimenomaan tarvitsee ja että ne vanhemmat kokisivat olevansa riittäviä vanhempia</p>	<p>Kaikessa palveluiden toiminnassa ja tukemisessa keskiössä on lapsi ja lapsen tarpeet. Toiminnassa keskitytään vanhemmuuden tukemiseen niin, että vanhemmista itseltään löydetään keinot tukea lasta, miten vanhemmat voivat tukea ja täydentää toinen toistaan. Vanhempien tulee olla tietoisia siitä, millaista vanhemmuutta lapsi tarvitsee. Kokeumus riittävästä vanhemmuudesta oleellinen.</p>	<p>Lapsi on palveluiden toiminnan ja tuen keskiössä</p> <p>Lapsen tarpeet on toiminnan keskiössä</p>	<p>Lapsi palveluiden keskiössä</p>
<p>niiku aivaun hiukeita joitakin vanhempia jotka on niiku, tai vaikka eron jälkeen niiku et vaikka on ollu <u>tosi</u> katkeria tilan-</p>	<p>Vanhemmat kykenevät asettamaan</p>	<p>Lapsi asetetaan ykköseksi ja vanhempi</p>	<p>Lapsen edun mukainen</p>

<p>teita siis sellasia et mistä vois jäädä tosi vihaseks toiselle mut he on jotenki kyenny pitämään sen asian omana prosessinaan ja ja sitten selkeesti laittaneen sen lapsen niinku ykköseks ja tehneet tosi paljon töitä ittensä kanssa niiku just et omien tunteidensa ja sen oman katkeruutensa ja vihansa kanssa, jaja saaneet luotua sellasen yhteistyön et ne on samois-pystyy olemaan samoissa palavereissa lasten kanssa nii voi järjestää rippijuhlat yhdessä, niiku, et se niiku lapsen silmin näyttäytyy sille että hänellä on edelleen ehj-sillä tavalla ehjä perhe vaikka vanhemmat asuu eri kodeissa</p>	<p>lapsen ykköseksi, vaikka heillä itsellään olisi katkeruutta ja negatiivisia tunteita toista kohtaan eron jälkeen. Vanhemmat kykenevät erottelemaan omat tunteensa lapsen asioita käsiteltäessä ja toimivat silloin yhteistyössä.</p> <p>Lapsi kokee, että hänellä kaikesta huolimatta on ehjä perhe.</p>	<p>kykenee erottamaan hänet omaksi yksilökseen.</p> <p>Vanhemmuus jatkuu erosta huolimatta.</p>	<p>vanhemmuus</p>
<p>molemmat <vanhemmat on sitoutuneet sitoututeen om>, oikeuksiin ja velvollisuuksiin hoitaa yhteistä lasta ja m-miten jakaa jakaa kotitöitä ja ja tuota se se on laaja kysymys miten käyttää aikaansa, vanhemmuuteen ylipäättään parisuhteeseen ja kaikkeen kaikkeen mikä liittyy siihen, ((pienää kolinaa, maiskuttelu)) lapsen hoitoon huoltamiseen</p>	<p>Vanhemmat ovat sitoutuneet vanhemmuuteen.</p> <p>Vanhemmuuteen liittyy oikeuksia ja velvollisuuksia.</p> <p>Vanhemmuuteen liittyy kotitöiden ja ajan jakaminen.</p> <p>Parisuhteesta huolehtiminen.</p>	<p>Vanhemmuus perheen arjessa.</p> <p>Arjen kotitöiden jakaminen perheessä.</p>	<p>Lapsen etu näytetään perheen arjessa</p>